Íå ïàê³äàéöå æ ìîâû íàøàé áåëàðóñêàé, êàá íå ¢ì¸ðë³!
ÔÐÀÍÖ²ØÀÊ ÁÀÃÓØÝÂ²×

Ãàçåòà âûõîäç³öü ç ñàêàâ³êà 1990 ãîäà   ¹ 34 (1341)   23 ÆÍ²¡Íß 2017 ã.

Ïîìí³ê Ó. Ìóëÿâ³íó ¢ñòàëÿâàë³ ¢ Ìåíñêó

Ïîìí³ê íàðîäíàìó àðòûñòó ÑÑÑÐ ³ Áåëàðóñ³, çàñíàâàëüí³êó àíñàìáëÿ "Ïåñíÿðû" ¡ëàäç³ì³ðó Ìóëÿâ³íó ¢ðà÷ûñòà àäêðûë³ ñ¸ííÿ ¢ Ìåíñêó. Âÿë³ê³ ìóçûêà ïðààñòà¢ëåíû ïðûñóòíûì ç ã³òàðàé ó ðóêàõ. Ó ìåðàïðûåìñòâå ïðûíÿë³ ¢äçåë ïðààñòà¢í³ê³ ãàðàäñêîãà âûêàíà¢÷àãà êàì³òýòà, ì³í³ñòýðñòâà¢ ³ âåäàìñòâà¢ Áåëàðóñ³, àäì³í³ñòðàöû³ Ñâÿðäëî¢ñêàé âîáëàñö³ Ðàñ³³.

Ñêóëüïòóðíàÿ êàìïàç³öûÿ ¢ïðûãîæûëà ñòàë³÷íû áóëüâàð Ìóëÿâ³íà. Äî¢ãà ³øë³ ñïðý÷ê³ ïðà òîå, äçå ¢ñ¸-òàê³ ÿíà ïàâ³ííà ìÿñö³ööà - ïåðàä ô³ëàðìîí³ÿé ö³ çà ¸é. Ïàêîëüê³ ôàñàä áóäûíêà âûõîäç³öü íà ïëîø÷ó ßêóáà Êîëàñà, äçå ðàçìåø÷àíû ïîìí³ê êëàñ³êó áåëàðóñêàé ë³òàðàòóðû, óëàäû ïàë³÷ûë³ áîëüø ïðàâ³ëüíûì óñòàëÿâàöü ïîìí³ê çàñíàâàëüí³êà àíñàìáëÿ ¢ ñêâåðû, êóäû ¸í ëþá³¢ ïðûõîäç³öü àäïà÷ûâàöü.

Âûÿâà àáðàíà ðîäíûì³ ¡ëàäç³ì³ðà Ìóëÿâ³íà. Ó 2014 ãîäçå ïîìí³ê ìóçûêó áû¢ àäêðûòû íà ÿãî ðàäç³ìå ¢ Åêàöÿðûíáóðãó. Òàì æà çðàá³ë³ ³ ñêóëüïòóðó, ÿêàÿ ¢ïðûãîæûëà Ìåíñê. ßíà ñòàëà ñâàéãî ðîäó ïàäàðóíêàì áåëàðóñêàé ñòàë³öû àä óðàëüöà¢.

À¢òàðàì ñêóëüïòóðû ñòà¢ Àëÿêñàíäð Êîñòðóêî¢, ÿê³ àñàá³ñòà âåäà¢ Óëàäç³ì³ðà Ìóëÿâ³íà. Óïåðøûíþ ÿíû ñóñòðýë³ñÿ, êàë³ ñêóëüïòàð áû¢ ÿø÷ý ìàëåíüê³ì, à ñàì Ìóëÿâ³í ³ àíñàìáëü ÿø÷ý íå áûë³ íàñòîëüê³ ïàïóëÿðíûì³. Ó ³íòýðâ'þ ÁÅËÒÀ ðàíåé ¸í êàçà¢:

- Òàê³õ ìóçûêà¢, ÿê Ìóëÿâ³í, íå áûëî ³ íå áóäçå. ¨í ÿê ìåñ³ÿ äëÿ áåëàðóñêàãà íàðîäà. ßê óëþáëÿþööà ¢ ìóçûêà¢, ó ìàñòàêî¢ ó âÿë³ê³ì ñýíñå ñëîâà? Òàå ¢íóòðàíûÿ ñòðóíû ³ ãóê³ ïàâ³ííû áûöü âà ¢í³ñîí ç ìóçûêàé. À òîå, øòî çàéãðàë³ "Ïåñíÿðû", çàïàëà ¢ äóøó ìíîã³ì - ³ ¢ Áåëàðóñ³, ³ íå òîëüê³. ßíû ðàçâ³âàë³ñÿ ïà íàðàñòàëüíàé ³ ïàñòóïîâà ñêàðûë³ ¢ñ³õ. Çàñïÿâàë³ ïà-áåëàðóñêó øìàò ó ÷ûì äçÿêóþ÷û "Ïåñíÿðàì" ³ Ìóëÿâ³íó.

ßê àäçíà÷û¢ ì³í³ñòð êóëüòóðû Áåëàðóñ³ Áàðûñ Ñâÿòëî¢, àäêðûâàåööà ïîìí³ê âÿë³êàìó ñûíó Áåëàðóñ³ ³ Ðàñ³³, ÷àëàâåêó, ÿê³ ñòâàðû¢ ëåãåíäàðíàãà àíñàìáëÿ "Ïåñíÿðû".

- Óëàäç³ì³ð Ìóëÿâ³í óí¸ñ íåàöýííû ¢êëàä âà ¢çáàãà÷ýííå áåëàðóñêàé êóëüòóðû. Òâîð÷àñöü ìóçûê³ ïðàéøëà âûïðàáàâàííå ÷àñàì ³ ñëóæûöü ýòàëîíàì ïðàôåñ³éíàãà ìàéñòýðñòâà, ø÷ûðàñö³ âûêàíàííÿ ³ äóøý¢íàñö³. Äî¢ã³ÿ ãàäû ïîñïåõ³, äàñÿãíóòûÿ íåïåðàñÿæíûì ìàéñòðàì ñâà¸é ñïðàâû, ÿê³ ¢ìå¢ äç³¢íà òîíêà àä÷óâàöü ³ ÷óöü ìóçûêó, áóäóöü ñëóæûöü ñòûìóëàì ïðàôåñ³éíàãà ³ àñîáàñíàãà ðàçâ³ööÿ, - ïàäêðýñë³¢ ¸í.

Ñà çíàìÿíàëüíàé ïàäçåÿé ïàâ³íøàâà¢ ì³í÷óêî¢ ÷àñîâû âûêàíàâåö àáàâÿçêà¢ ãóáåðíàòàðà Ñâÿðäëî¢ñêàé âîáëàñö³ ß¢ãåí Êóéâàø¢.

- Óëàäç³ì³ð Ãåîðã³åâ³÷ Ìóëÿâ³í ïà õàðàêòàðû ³ íàðàäæýíí³ - óðàëåö, à ïà æûööþ ³ òâîð÷ûì øëÿõó - áåëàðóñ. Ìóëÿâ³í ñàì êàçà¢ ïðà ñÿáå, øòî ¢ ÿãî "äçâå ìîâû", ÿê äâà êðûëû ¢ ïòóøê³, ³ ãýòà ñàïðà¢äû òàê. Ãýòàé ïàäçåÿé ³ ãýòûì ïîìí³êàì ìû êàæàì àäç³í àäíàìó ñëîâû ¢äçÿ÷íàñö³, àääà¸ì äàí³íó ïàâàã³ ¢í³êàëüíàìó ÷àëàâåêó, ÿê³ âåëüì³ øìàò çðàá³¢ äëÿ íàøûõ êðà³í, äçÿêóþ÷û ÿêîìó áåëàðóñê³ÿ ïåñí³ ïàçíà¢ óâåñü ñâåò, - ñêàçà¢ ß¢ãåí Êóéâàø¢.

ÁÅËÒÀ.

Äà âåäàìà ñÿáðî¢ ÒÁÌ ã. Ìåíñêà.
24 æí³¢íÿ ¢ 18.00 ó ñÿäç³áå ÒÁÌ (ã. Ìåíñê, âóë. Ðóìÿíöàâà, 13) àäáóäçåööà ïàøûðàíàå ïàñÿäæýííå ðàäû ÒÁÌ ã. Ìåíñêà.

100 ãàäî¢ ç äíÿ íàðàäæýííÿ Ï³ìåíà Ïàí÷àíê³

Ï³ìåí Åìÿëüÿíàâ³÷ ÏÀÍ×ÀÍÊÀ (23 æí³¢íÿ 1917, ãîðàä Ðýâåëü (öÿïåðàøí³ Òàë³í, Ýñòîí³ÿ) - 2 êðàñàâ³êà 1995). Íàðîäíû ïàýò Áåëàðóñ³.

Ëà¢ðýàò Ë³òàðàòóðíàé ïðýì³³ ³ìÿ ßíê³ Êóïàëû (1959) çà "Ïàòðûÿòû÷íóþ ïåñíþ", Äçÿðæà¢íàé ïðýì³³ ÁÑÑÐ ³ìÿ ßíê³ Êóïàëû (1967) çà êí³ãó âåðøà¢ "Ïðû ñâÿòëå ìàëàíàê", Äçÿðæà¢íàé ïðýì³³ ÑÑÑÐ (1981) çà êí³ãó âåðøà¢ "Ãäå íî÷óåò æàâîðîíîê" (Ìàñêâà, 1979).

Íàðàäç³¢ñÿ Ï³ìåí Ïàí÷àíêà ¢ ñÿì’³ áåäíûõ ñÿëÿí, ÿê³ÿ ¢ ïîøóêàõ çàðîáêó âûåõàë³ ¢ Ïðûáàëòûêó. Âàåííûÿ öÿæêàñö³, àäñóòíàñöü ó õàöå ãàñïàäàðà, ÿê³ áû¢ ó âîéñêó, óñêëàäí³ë³ ³ áåç òàãî íÿë¸ãêàå æûöö¸ ñàëäàòê³ Äàð'³ Ôàêååâíû Ïàí÷àíê³. Ç äâóìà äçåöüì³ íà ðóêàõ ¸é áûëî öÿæêà ¢ ÷óæûì ãîðàäçå, ³ æàí÷ûíà ¢ 1920 ã. ïàäàëàñÿ äà ñâà¸é ìàö³. Òàì, ó Áÿãîìë³, ïðàéøë³ äç³öÿ÷ûÿ ³ ðàíí³ÿ þíàöê³ÿ ãàäû ïàýòà.

Ó 1933 ã. ñÿì'ÿ Ïàí÷àíêà¢ ïåðàåõàëà ¢ Áàáðóéñê, Ï³ìåí ïà÷à¢ ïðàöàâàöü íà ìÿñöîâûì äðýâààïðàöî¢÷ûì êàìá³íàöå ðàáî÷ûì, à çàòûì ïàñòóï³¢ íà íàñòà¢í³öê³ÿ êóðñû. Ïàñëÿ ³õ çàêàí÷ýííÿ ïðàöàâà¢ ó ïà÷àòêîâàé, ñÿì³ãàäîâàé, ñÿðýäíÿé øêîëàõ ó Áàáðóéñê³ì ³ Ê³ðà¢ñê³ì ðà¸íàõ (1934-1939). Àäíà÷àñîâà âó÷û¢ñÿ çàâî÷íà íà ô³ëàëàã³÷íûì ôàêóëüòýöå Ìåíñêàãà íàñòà¢í³öêàãà ³íñòûòóòà, ÿê³ ñêîí÷û¢ ó 1939 ãîäçå.

Ï³ñàöü Ï³ìåí Ïàí÷àíêà ïà÷à¢ ÿø÷ý ¢ þíàöòâå. Óïåðøûíþ àïóáë³êàâà¢ ñâàå âåðøû ("Óðàäæàéíàå" ³ "Ìîëàäç³") ó 1934 ã. ó ÷àñîï³ñå "¡äàðí³ê³". ßê ïàýò ¸í ïà÷à¢ñÿ ç ë³ðûê³, àá ÷ûì ñâåä÷àöü ÿãî ïåðøûÿ çáîðí³ê³ "¡ïý¢íåíàñöü" (1938) ³ "Âåðàñí¸âûÿ ñöÿã³" (1940). Ó ³õ çíàéøî¢ àäëþñòðàâàííå ðàìàíòû÷íà-¢çí¸ñëû íàñòðîé ìàñòàêà. Ïàýòû÷íóþ ñòàëàñöü Ï. Ïàí÷àíêó ïðûíåñë³ âåðøû, íàï³ñàíûÿ ³ì ó ÷àñ âàéíû. Ç âåðàñíÿ 1939 ã. äà ñòóäçåíÿ 1946 ã. ó Ñàâåöêàé Àðì³³ - ñïåöûÿëüíû êàðýñïàíäýíò, ï³ñüìåíí³ê ó àðìåéñê³õ ³ ôðàíòàâûõ ãàçåòàõ. Íà ôðàíòàâûõ äàðîãàõ ¸í áà÷û¢ êðî¢, ñìåðöü, áàëþ÷à ïåðàæûâà¢ òðàãåäûþ áåëàðóñêàãà íàðîäà. ßãî âàåííûÿ ðàäê³ ïðàñÿêíóòû âåðàé ó ïåðàìîãó íàä âîðàãàì, íåíàâ³ñöþ äà çàõîï÷ûêà¢, ñïà÷óâàííåì äà ÷óæîãà ãîðà. Ïðûìà¢ ó÷àñöå ¢ ïàõîäçå ×ûðâîíàé Àðì³³ ¢ Çàõîäíþþ Áåëàðóñü. Ïàçíåé áû¢ Áðàíñê³, à çàòûì - Êàë³í³íñê³ ôðàíòû, äçå Ï³ìåíó Ïàí÷àíêó äàâÿëîñÿ ïðàöàâàöü ó ôðàíòàâîé ãàçåöå "Çà ñâàáîäíóþ Áåëàðóñü" ³ ¢ ñàòûðû÷íûì ÷àñîï³ñå "Ïàðòûçàíñêàÿ äóá³íêà". Àäíþëü ïàýò áû¢ ïåðàâåäçåíû íà Ïà¢íî÷íà-Çàõîäí³ ôðîíò ïàä Ñòàðóþ Ðóñó ³ ïðàöàâà¢ òàì ó ãàçåöå "Ãåðîè÷åñêèé øòóðì". Ó 1944 ã. øòàá, äçå ñëóæû¢ Ï³ìåí Ïàí÷àíêà, ïåðàê³íóë³ ¢ ²ðàí. ßø÷ý äâà ãàäû ïàýò áû¢ àäàðâàíû àä Ðàäç³ìû. Äóìêàì³, ïà÷óööÿì³, êëîïàòàì³, àäíàê, çíàõîäç³¢ñÿ íà Áåëàðóñ³, ÿêàÿ áûëà ¢æî âûçâàëåíà àä ôàøûñòà¢. Ó ²ðàíå Ï³ìåíàì Ïàí÷àíêàì áû¢ ñòâîðàíû âÿäîìû öûêë âåðøà¢ "²ðàíñê³ äç¸í³ê". Àäíûì ç ëåïøûõ òâîðà¢ òàãî ÷àñó íå òîëüê³ ¢ áåëàðóñêàé, àëå ³ ¢ñ¸é ñàâåöêàé ïàýç³³ ñòà¢ âåðø Ï. Ïàí÷àíê³ "Ñ³í³ÿ êàñà÷û". Âàåííûÿ ¢ðàæàíí³ ïàýòà ñêëàë³ çáîðí³ê³ "Äàðîãà âàéíû" (1943), "Äàë¸ê³ÿ ñòàíöû³" (1945), "Ãàðà÷ûÿ âÿòðû" (1947).

Êàíâåðò, âûïóø÷àíû “Áåëïîøòàé” äà 100-ãîääçÿ Ï³ìåíà Ïàí÷àíê³

Ó 1946 ã. ïàýò äýìàá³ë³çàâà¢ñÿ. Ïàñåë³¢ñÿ àäç³í ç âûçíà÷àëüíûõ ýòàïà¢ ó æûöö³ ³ òâîð÷àé á³ÿãðàô³³ ïàýòà. ¨í âÿðòàåööà ¢ Ìåíñê ³ ïà÷ûíàå ïðàöàâàöü ó ÷àñîï³ñå "Âîæûê", ïàçíåé ïåðàéøî¢ ó ãàçåòó "Ë³òàðàòóðà ³ ìàñòàöòâà". Ïÿöü ãàäî¢ (1953-1958) ðýäàãàâà¢ àëüìàíàõ "Ñîâåòñêàÿ Îò÷èçíà" (öÿïåð "Íåìàí"). Àäç³í çà äðóã³ì âûõîäçÿöü çáîðí³ê³ ïàýòà "Çà ø÷àñöå, çà ì³ð" (1950), "Øûðîê³ ñâåò" (1955), "Êí³ãà àáíàäçåíüíÿ ³ ëþáî¢³" (1959), "Íþ-¨ðêñê³ÿ ìàëþíê³" (1960), "Òûñÿ÷à íåáàñõ³ëà¢" (1962). Ç 1966 ã. ïàýò ïà÷ûíàå ïðàöàâàöü ñàêðàòàðîì ïðà¢ëåííÿ Ñàþçà ï³ñüìåíí³êà¢ ÁÑÑÐ. Ç 1972 ã. öàëêàì àääàåööà òâîð÷àé äçåéíàñö³, ñïàëó÷àþ÷û ÿå ç àêòû¢íàé ãðàìàäñêàé äçåéíàñöþ. Ó 1973 ã. Ï³ìåíó Ïàí÷àíêó áûëî íàäàäçåíà ãàíàðîâàå çâàííå Íàðîäíàãà ïàýòà Áåëàðóñ³.

Ó ñâà³õ òâîðàõ Ï³ìåí Ïàí÷àíêà - ø÷ûðû ïàòðû¸ò Áåëàðóñ³, íÿñòîìíû çìàãàð çà çàõàâàííå ïðûðîäû, çà êóëüòûâàâàííå ¢ ãðàìàäñòâå âûñîê³õ ìàðàëüíûõ ³äýàëà¢, âûêðûâàëüí³ê ïàðòûéíàé ³ ¢ðàäàâàé áþðàêðàòû³. Ó ÿãî âåðøàõ ñïàëó÷àåööà ë³ðûçì ç ïóáë³öûñòû÷íûì ïàôàñàì. Ï³ìåí Ïàí÷àíêà ñòàíî¢³ööà àäíûì ç ïàïóëÿðíûõ ïàýòà¢ ÑÑÑÐ ³ ñâåòó.

Ïàýò ³ ïóáë³öûñò, êðûòûê ³ ïåðàêëàä÷ûê Ï. Ïàí÷àíêà øìàò çðàá³¢ äëÿ áåëàðóñêàé ë³òàðàòóðû, àëå àñíî¢íàå ¢ ÿãî òâîð÷àé ñïàä÷ûíå - ÿãî âåðøû, ÿê³ÿ áûë³ ³ âûðàç³ëàì³ äóì ³ ñïàäçÿâàííÿ¢ ýïîõ³, âåðøû, ÿê³õ í³êîë³ íå áûëî ôàëüøû, àëå çà¢ñ¸äû àäëþñòðî¢âàëàñÿ áàãàòàÿ ãàìà ÷àëàâå÷ûõ ïà÷óööÿ¢.

²ìÿ Ï. Ïàí÷àíê³ íîñ³öü âóë³öà ¢ Ìåíñêó.

Â³ê³ïåäûÿ.

¹ 34 (1341) 23 ÆÍ²¡Íß 2017 ã. Наша слова

Äàðàã³ÿ ñóãðàìàäçÿíå!

Ìû ¢ïý¢íåíûÿ - âû ðàçóìååöå, øòî ìàòýðûÿëüíûÿ íÿñòà÷û, æàáðàöòâà ³ ãàëå÷ó ìû ïåðàæûâ¸ì. Íàøàìó íàðîäó òàêîå æûöö¸ íå ¢ïåðøûíþ. Ìû ïåðàæûë³ íå àäíó àêóïàöûþ, âûñÿëåíí³, òýðîð ³ ãåíàöûä, ïàñëÿâàåííàå æûöö¸. Àëå ìû âûñòàÿë³.

² ìû âûæûâåì ÿê íàöûÿ, êàë³ çàõàâàåì íàøó ìîâó, êàë³ íàøûõ äçÿöåé ³ ¢íóêà¢ íàâó÷ûì ðîäíàé ìîâå. Ðîäíàÿ ìîâà - íàøà êóëüòóðà, íàø ñðîäàê êóëüòóðû, ñàí³òàðíû êàðäîí àä óñÿëÿêàé íàâàðûäç³, ÿêàÿ öÿãíåööà ¢ íàøóþ êðà³íó, òàìó øòî òóò ìîæíà íå âó÷ûöü ³ íå âåäàöü áåëàðóñêóþ ìîâó. Íàøà ìîâà - ãàðàíòûÿ âûæûâàííÿ íàöû³, ãàðàíòûÿ áóäó÷ûí³ íàðîäà.

Áåëàðóñêàå òýëåáà÷àííå ¢ íàñ ôàêòû÷íà çí³ø÷àíàå. Òîëüê³ áåëàðóñêàÿ, óñ³ì³ ëþá³ìàÿ "Êàëûõàíêà" äëÿ íàøûõ äçåòàê ³ ¢íóêà¢ ïà-ðàíåéøàìó ãó÷ûöü. Àëå ïàñëÿ "Êàëûõàíê³" ³äóöü ðóñêàìî¢íûÿ ìóëüö³ê³, òàäû, êàë³ äçåö³ ¢æî ñïÿöü. À áåëàðóñê³õ çóñ³ì íÿìà. ² í³ÿê³õ áåëàðóñê³õ ïåðàäà÷ äëÿ äçÿöåé íÿìà. Äû ³ â³íàâàòûõ çà àäñóòíàñöü ïåðàäà÷ ³ ìóëüòô³ëüìà¢ äëÿ äçÿöåé òàêñàìà íÿìà. Äç³öÿ÷û áåëàðóñê³ êàíàë âûìàãàå âÿë³êàé ³íòýëåêòóàëüíàé ³ òâîð÷àé ïðàöû. À Ã. Äàâûäçüêà áÿðý ÷óæîå, ãàòîâàå ³ ãâàëòàì óï³õâàå ¢ ïðàãðàìó Íàöûÿíàëüíàãà òýëåêàíàëà. ¨í ÿø÷ý ¢ 5-ì êëàñå ñàì ãëÿäçå¢ òîé ñàìû "Åðàëàø". À äëÿ ÷àãî íàì ãëÿäçåöü?! Òðýáà ìåöü àäìûñëîâû òàëåíò, êàá æûöü íà ¢ñ³ì ÷óæûì ³ ñàìîìó í³÷îãà íå ïðûäóìëÿöü.

À ¢ âûí³êó ðîäíàé ìîâû íÿìà í³ äëÿ äçÿöåé, í³ äëÿ äàðîñëûõ, í³ ¢ äç³öÿ÷ûõ ñàäàõ, í³ ¢ øêîëàõ, í³ âà ¢í³âåðñ³òýöå, í³ íà ïðàöû.

Ìû ïàâ³ííû áà'ÿâàööà äçåëÿ àäðàäæýííÿ ðîäíàé ìîâû, êàá çóñ³ì íå çàã³íóöü. Êëàñ³ê áåëàðóñêàé ë³òàðàòóðû Ôðàíö³øàê Áàãóøýâ³÷ äà¢ íàì çàïàâåò ÿø÷ý ¢ 1891 ã.: "Íå ïàê³äàéöå æ ìîâû íàøàé áåëàðóñêàé, êàá íÿ ¢ì¸ðë³". Òàìó øòî ñà ñìåðöþ ìîâû äóõî¢íà ³ ô³ç³÷íà ïàì³ðàå íàöûÿ. Òàìó àäðàäæýííå ìîâû âàæíåé çà ¢ñÿê³ÿ ïàáîðû í³áûòà ç äàðìàåäà¢, áî íàøà ìîâà ïàì³ðàå êîæíû äçåíü.

Ïà÷íåì àäðàäæýííå íàøàé ìîâû, íàøàé êóëüòóðû, íàøàé ã³ñòàðû÷íàé ñóòíàñö³!

Áàöüê³ äçåòàê, ÿê³ÿ ³äóöü ó ïåðøû êëàñ, çàï³ñâàéöåñÿ àáàâÿçêîâà ¢ êëàñ ç áåëàðóñêàé ìîâàé íàâó÷àííÿ. Ãýòàê ìîãóöü ðàá³öü áàöüê³ ³ äðóãà- ³ òðîõêëàñí³êà¢. ßø÷ý íå ïîçíà. Í³êîë³ íå ïîçíà ïàòðàáàâàöü ñïðàâÿäë³âàñö³ àæ äà ¢çðîñòó 10 êëàñà¢. Ó íàñ ³íøàãà øëÿõó íÿìà. Òîëüê³ íàøàé âîëÿé íà íàâó÷àííå íà ðîäíàé ìîâå ìû ìîæàì ïðûìóñ³öü óëàäû àä÷ûíÿöü áåëàðóñê³ÿ êëàñû íàïà÷àòêó, à çàòûì ³ øêîëû. ßê ñêëàäçåööà 2017 ãîä - áóäçå çàðóêàé äàëåéøàãà ïîñòóïó. Ìíîã³ÿ ç âàñ íà÷óþöü ó ÷ýðãàõ, êàá çàï³ñàöü ñâà³õ äçÿöåé ó áåëàðóñê³ÿ ã³ìíàç³³, ³ ãýòà íà³¢íà. Ìîæà ïàøàíöàâàöü äâóì-òðîì, àëå æ òàê³ì ÷ûíàì ñòàíîâ³ø÷à íå âûïðàâ³ø. Òðýáà ïàòðàáàâàöü àäêðûööÿ áåëàðóñê³õ øêîë ö³ ã³ìíàç³ÿ¢ - íîâûõ, ó ðîçíûõ ðà¸íàõ Ìåíñêà ³ ¢ ³íøûõ ãàðàäàõ.

Ãýòà ³ ìû ïàòðàáóåì!

Êàá ó êîæíûì ðà¸íå Ìåíñêà ¢ áÿãó÷ûì 2017 ãîäçå àä÷ûí³ë³ íîâûÿ áåëàðóñê³ÿ ã³ìíàç³³ ö³ øêîëû. Êàá ó êîæíûì ãîðàäçå ñòâàðûë³ õîöü àäíó áåëàðóñêóþ øêîëó ÿê ì³í³ìóì. À ¢æî ñàì³, âûïóñêí³ê³, ïàòðàáóéöå çàñíàâàííÿ Áåëàðóñêàãà íàöûÿíàëüíàãà ¢í³âåðñ³òýòà.

Âåäàåöå, øòî áåëàðóñêàÿ ãðàìàäñêàñöü ïðàöóå íàä ãýòûì ïûòàííåì.

Ìû ðàçóìååì, øòî ê³ðà¢í³öòâà êðà³íû íå áóäçå âûðàøàöü ãýòûÿ ïðàáëåìû, òàìó áÿðýìñÿ çà ïðàöó ñàì³. Ìû áàãàòûÿ òàëåíòàì³: ï³ñüìåíí³ê³, ìàñòàê³, ìóçûê³, íàâóêî¢öû ³ ³íøûÿ. Ìû çäîëüíûÿ ñàì³ ¢ñ¸ çðàá³öü.

Äûê óñå ðàçàì - çà ïðàöó - äçåëÿ íàøàé Ðàäç³ìû!

Ì³êîëà Ñàâ³öê³, ïðàôåñàð;
Ëåàí³ä Ëû÷, ïðàôåñàð, äîêòàð ã³ñòàðû÷íûõ íàâóê;
Ì³êîëà Êóïàâà, ñÿáðà ÁÑÌ;
Òàìàðà Êàðîòêàÿ, ô³ëîëàã;
Ñÿðãåé Áàõóí, ñóïðàöî¢í³ê âûäàâåöòâà;
Â³òàëü Àááêàíîâ³÷, ³íæûíåð.

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220034, г. Мінск вул. Румянцава, 13, тэл. 284-85-11, разліковы рахунак
№ 3015741233011 у Аддзяленні па Мінску і Мінскай вобласці №539 ААТ Белінвестбанк", г. Мінска, код 739

20 мая 2017 г. № 74

Í.². Êà÷àíàâàé,
Ê³ðà¢í³êó Àäì³í³ñòðàöû³
Ïðýç³äýíòà Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü,
âóë. Êàðëà Ìàðêñà, 38,
ã. Ì³íñê, 220016

Àá óøàíàâàíí³ òðàã³÷íàé ãàäàâ³íû Õàòûíñêàé òðàãåäû³

Ïàâàæàíàÿ Íàòàëëÿ ²âàíà¢íà!

22 ñàêàâ³êà 2018 ãîäà ñïî¢í³ööà 75 ãîä ç ìîìàíòó Õàòûíñêàé òðàãåäû³, ïðà ÿêóþ ïàâ³ííû âåäàöü êîæíû æûõàð Áåëàðóñ³, à òàêñàìà øìàòë³ê³ÿ ãîñö³ íàøàé êðà³íû.

Ó ñóâÿç³ ç ãýòûì áûëî á äîáðà ïàäðûõòàâàöü ç ãýòàé íàãîäû àñîáíàå ðàñïàðàäæýííå ö³ Óêàç Ïðýç³äýíòà, ó ÿê³ì ìîæíà ïðàäóãëåäçåöü íàñòóïíûÿ ìîìàíòû:

1) Ç âåðàñíÿ ãýòàãà ãîäà àðãàí³çàâàöü øòîäç¸ííà à¢òîáóñíû ìàðøðóò Ì³íñê-Õàòûíü-Ëàãîéñê, êàá êîæíû æàäàþ÷û ìîã ñàì íàâåäàöü ãýòû ¢í³êàëüíû ìåìàðûÿë. Çàðàç òóäû ìîæíà äàåõàöü òîëüê³ íà àñàá³ñòàé ìàøûíå, àëüáî íà ñïåöûÿëüíûì à¢òîáóñå òóðô³ðìû.

2) Âûäàöü äàïàâåäíû êàíâåðò ³ ïàøòîâóþ ìàðêó ³ çðàá³öü ³õ ñïåöãàøýííå 22 ñàêàâ³êà 2018 ã. íà òýðûòîðû³ ìåìàðûÿëà.

3) Ó ñàêàâ³êó 2018 ã. âà ¢ñ³õ øêîëàõ êðà³íû ïðàâåñö³ çàíÿòê³ ç ïàêàçàì äàïàâåäíûõ ô³ëüìà¢ ³ äðóêàâàíàé ïðàäóêöû³.

4) Çíÿöü äàêóìåíòàëüíûÿ ê³íî ³ òýëåâ³ç³éíûÿ ô³ëüìû ïà ãýòàé òýìå.

5) Óêëþ÷ûöü Õàòûíñê³ ìåìàðûÿë ó ïëàí äçåéíàñö³ ÌÇÑ ç ìýòàé íàâåäâàííÿ ÿãî çàìåæíûì³ äûïëàìàòàì³ ³ äýïóòàòàì³.

Ç ïàâàãàé, ñòàðøûíÿ ÒÁÌ À. Òðóñà¢.

Ó Ïàñòàâàõ ðàçâ³òàë³ñÿ ç Àëåñÿé Ôóðñ

Ó Ïàñòàâàõ (Â³öåáñêàÿ âîáëàñöü) ðàçâ³òàë³ñÿ ç Àëåñÿé Ôóðñ (Óì ï³ðîâ³÷). ßíà ïàìåðëà íà 92-ì ãîäçå æûööÿ.

Ó ÷àñå âàéíû ¢ Ïàñòà¢ñêàé íàñòà¢í³öêàé ñåì³íàðû³ Àëåñÿ ¢ñòóï³ëà ¢ Ñàþç áåëàðóñê³õ ïàòðû¸òà¢. 25 ñàêàâ³êà 1946 ãîäó äëÿ öûðûìîí³³ ïðûñÿã³ ñÿáðî¢ àðãàí³çàöû³ íà âåðíàñöü Áåëàðóñ³ íàìàëÿâàëà "Ïàãîíþ".

Ó 1948 áûëà àðûøòàâàíàÿ ³ ïðûñóäæàíàÿ äà 25 ãàäî¢ êàíöëàãåðà, àëå ¢ âûí³êó ñìåðö³ Ñòàë³íà òîëüê³ âîñåì. Ó 1956 ã., ïàñëÿ âûçâàëåííÿ, ïàáðàëàñÿ øëþáàì ç ³íøûì áûëûì ïàë³òâÿçíåì-áåëàðóñàì Àíòîíàì Ôóðñàì, æûë³ ¢ Êàçàõñòàíå. Ó 1982 âÿðíóë³ñÿ íà ðàäç³ìó, ïàñÿë³ë³ñÿ ¢ Ïàñòàâàõ.

¨é ïàø÷àñö³ëà ïàáà÷ûöü Áåëàðóñü íåçàëåæíàé. À ñàìà ÿíà áûëà ðýàá³ë³òàâàíàÿ ¢ 1993 ãîäçå. Âûãàäàâàëà äçÿöåé ³ ¢íóêà¢ ³ ïðàæûëà íÿë¸ãêàå, àëå, óðýøöå, ø÷àñë³âàå æûöö¸.

Âå÷íàÿ ïàìÿöü.

Øòî äëÿ ìÿíå ðîäíàÿ ìîâà?

Ìíîã³ÿ ë³÷àöü, øòî ðîäíàÿ ìîâà - ãýòà ìîâà, ÿêóþ òû ÷ó¢ àä íàðàäæýííÿ ³ äà ÿêîé öÿáå ïðûâó÷ûë³ áàöüê³ ö³ æûöö¸âûÿ àáñòàâ³íû. Íà ñàìàé ñïðàâå, ðîäíàÿ ìîâà - ãýòà ìîâà òâàéãî ðîäó: äçÿäî¢, ïðàäçåäà¢. Ìàå ïðîäê³ áûë³ áåëàðóñû, äûê ÷àìó ìà¸é ðîäíàé ìîâàé íå ïàâ³ííà áûöü áåëàðóñêàÿ?

Ã³ñòîðûÿ áåëàðóñêàé ìîâû, ÿê ³ íàøàé êðà³íû, íÿë¸ãêàÿ, ñêëàäàíàÿ, ñóïÿðý÷ë³âàÿ. Âîéíû, àêóïàöû³, ïàíàâàííå áîëüø ìîöíûõ äçÿðæà¢ íå ñàäçåéí³÷àë³ ¸é, à òàðìàç³ë³ ÿå ðàçâ³öö¸ ³ ðîñêâ³ò. Ïðàäñòà¢í³ê³ ýë³òû ãðàìàäñòâà çäà¢íà ïåðàéìàë³ ìîâó ïàíóþ÷àé óëàäû. À í³æýéøûÿ ñëà³ ïàä ñòðàõàì ³ ö³ñêàì ïàñòóïîâà àäûõîäç³ë³ àä ñûâà¸é ìîâû ñëåäàì çà ýë³òàé. Êàìóí³ñòû÷íàÿ ³äýàëîã³ÿ òàêñàìà ïàñïðûÿëà ðàçáóðàëüíûì ïðàöýñàì: ïðû êàìóí³çìå áóäçå àäíà ¢ëàäà ³ àäíà ìîâà, ó âûïàäêó ç ÑÑÑÐ - àäïàâåäíà ðóñêàÿ. Àäç³í âûñîê³ ê³ðà¢í³ê ãàâàðû¢ áåëàðóñàì: âû ïåðøûÿ ïðûéäçåöå äà êàìóí³çìó òàìó, øòî íàéëåïø âó÷ûöå ðóñêóþ ìîâó. ² áåëàðóñê³ÿ øêîëû çàêðûâàë³ñÿ. Äçÿêóé â¸ñöû ³ ÿå æûõàðàì, ÿê³ÿ çáåðàãë³ ìîâó äà ïî¢íàãà âûí³ø÷ýííÿ, çàõàâàë³ ÿå íàì, íàø÷àäêàì.

Öÿïåð Áåëàðóñü - ñóâåðýííàÿ êðà³íà, êàìóí³çì àäñóíó¢ñÿ íà íÿâûçíà÷àíû òýðì³í, à ñ³òóàöûÿ ç íàøàé áåëàðóñêàé ìîâàé äðýííàÿ, íàâàò ìíîãà äçå ïàãàðøàåööà. Ìíîã³ÿ ïðàäñòà¢í³ê³ ¢ëàäû áà÷àöü (ö³ õî÷óöü áà÷ûöü) òóò ïðû÷ûíó ¢ âûí³êàõ ðýôåðýíäóìó. Ëþäç³ æ íà ðýôåðýíäóìå âûñòóï³ë³ íå çà çí³êíåííå ðîäíàé ìîâû, ÿíû ïðîñòà ïàäòðûìàë³ ìàëàäîãà ïàë³òûêà, ö³êàâàãà ³ ýíåðã³÷íàãà.

Øòî äëÿ ìÿíå ðîäíàÿ ìîâà?

Ãýòà íå òîëüê³ ñðîäàê çíîñ³í. Ïàòûì, ÿê ÷àëàâåê ñòàâ³ööà äà ðîäíàé ìîâû, ÿ ìÿðêóþ àá ÿãî ³íòýëåêòóàëüíûõ, ìàðàëüíûõ ÿêàñöÿõ, ÿãî êóëüòóðû ³ ïàòðûÿòûçìå. Âûâó÷ýííå, âàëîäàííå ìîâàé ïàòðàáóå àä ÷àëàâåêà âûñ³ëêà¢, ïðàöû. Àëå íå ìíîã³ÿ çãîëüíûÿ íà ãýòà. Áîëüøàñöü ëþäçåé ñòàâ³ööà äà ìîâû ç ÷ûñòà ïðàãìàòû÷íûõ ïàç³öûé. Ïàòðýáíà íà ðàáîöå, áóäçå âó÷ûöü ³ êàðûñòàööà ¸þ ³ íàäàëåé. Õòîñüö³ ñêàçà¢: êîëüê³ òû âåäàåø ìî¢, ñòîëüê³ ðàçî¢ òû ÷àëàâåê. Ãýòàå âûêàçâàííå íå ¢ðàæâàå, êàë³ ¸ñöü ìíîãà ³íøûõ.

Âûïóñêí³ê³, ïàäâó÷û¢øû çàìåæíóþ ìîâó (³ íàéáîëüø çàïîëüíûÿ), åäóöü çà ìÿæó ¢ çàðàáîòê³. Ó øêîëå ³ì íà âûâó÷ýííå çàìåæíàé ìîâû àäâîäç³ööà ïà 2-4 ãàäç³íû ¢ òûäçåíü, à ñâà¸é, áåëàðóñêàé - õîï³öü ³ àäíîé. Äçå ëîã³êà? Ó ÷ûì òóò êàðûñöü äëÿ êðà³íû?

Ïàãëÿäç³ø òýëåïåðàäà÷ó, ïàáóäçåø ó àô³öûéíàé óñòàíîâå - óñïàì³íàþööà ïðà÷ûòàíûÿ êàë³ñüö³ àïàâÿäàíí³ ïðà ìà¢ã³-äçÿöåé, ÿê³ÿ áûë³ ìàëåíüê³ì³ ¢êðàäçåíûÿ çâÿðàì³ ³ âûêîðìë³âàë³ñÿ ³ì³. Ñïðîáû âó÷îíûõ àäàïòàâàöü ³õ ó ãðàìàäñòâå íå ìåë³ ïîñïåõó. Çäàåööà, òàêîå ñòàëàñÿ ³ ¢ ñ³òóàöû³ ç íàøàé áåëàðóñêàé ìîâàé. Ïðàáà÷öå çà íåêàðýêòíàå ïàðà¢íàííå.

Áåç óäçåëó ³ äàïàìîã³ äçÿðæàâû ñ³òóàöûÿ ñà ñòàíàì áåëàðóñêàé ìîâû ¢ êðà³íå íå ïàëåïøûööà. Íåõòà êàæà, øòî äëÿ ãýòàãà ïàòðýáíû âÿë³ê³ÿ ñðîäê³. Àëå, â³äàâî÷íà, êàá äàöü ÷àëàâåêó âåðó ³ ¢ïý¢íåíàñöü ó ìåðêàâàíûõ íåàáõîäíûõ çìåíàõ ó ìî¢íàé ñôåðû, äàñòàòêîâà íåêàëüê³ âûêàçâàííÿ¢ ³ àðòûêóëà¢ ó ÑÌ² íà âûñîê³ì äçÿðæà¢íûì óçðî¢í³. ²ëþçâ³, ãðàìàäñòâà çìåíÿöü ñâàå ñòà¢ëåííå ïà ãýòûì ïûòàíí³, çàïðàöóþöü óíóòðàíûÿ ðýçåðâû. Õòî âåäàå ðîäíóþ ìîâó - áóäçå êàðûñòàööà ¸þ, õòî íå âåäàå - áóäçå äà ãýòàãà ³ìêíóööà. Áóäóöü óçí³êàöü ôîíäû ïàäòðûìê³ ìîâû ³ ã.ä.

Íà ïåðøûì ýòàïå ðûõòàâàööà³, êàë³ ¸ñöü ïý¢íûÿ ¢ìîâû, ïà÷ûíàöü âûêîíâàöü ðàíåé ïðûíÿòûÿ ðàøýíí³: ó êîæíûì ðàéöýíòðû - áåëàðóñêàìî¢íàÿ øêîëà, ó ÂÍÓ - áåëàðóñêàìî¢íûÿ ïëûí³, êàá ó íåäàë¸êàé áóäó÷ûí³ âûéñö³ íà íàäêðûöö¸ Íàöûÿíàëüíàãà ¢í³âåðñ³òýòà, âåäàííå ê³ðà¢í³êàì³ àáåäçâþõ äçÿðæà¢íûõ ìî¢. Óñ¸ íÿõàé ðîá³ööà àááóìàíà, ïàñòóïîâà, ñïàêîéíà, áåç ïàë³òû÷íûõ çàâ³õðýííÿ¢, íà êàðûñöü ñóâåðýííàé Áåëàðóñ³, ÿå ëþäçåé äû ³õ íàø÷àäêà¢.

Àá çíà÷ýíí³ íàöûÿíàëüíàé ìîâû ¢ æûöö³ äçÿðæàâû ãàâîðàíà ³ íàï³ñàíà øìàò, ÿê³ ïðàòîå, ÿêîé ðàñïðàöàâàíàé ³ öóäî¢íàé ç'ÿ¢ëÿåööà íàøàÿ ðîäíàÿ ìîâà. Òðýáà ïàìÿòàöü òîëüê³, øòî ìû, áåëàðóñû, ìàåì ñâàå ãîíàð ³ ãîäíàñöü.

Ðûãîð Øóíäðûê,

ã. Äçÿòëàâà.

Ýë³òà

Даводзяць разумнікі-знаўцы: нібыта,
Моц, росквіт дзяржаваў ідуць ад эліты.
Напэўна. Вы згодны? Часткова?
Не новае гэта паняцце і слова.

Ад часу пячораў да эры фінансаў
Ляпіла гісторыя свету эліту:
З цікаўнасці, сквапнасці, сілы і спрыту.
Аднак тут, вядома, было шмат нюансаў,
Работа ішла без ніякага плану,
То, часам, няспешна, то апантана.

Прайшло так стагоддзяў крывавых нямала.
Ды ў чалавека праблем менш не стала.
Ні Біблія Божая, ні моц капіталу
Не могуць зрабіць, каб Сонца ўсім ззяла.
А sapiens homo, і з той жа эліты,
Заўжды хоча большы кавалак з карыта.
Дзе тут рашэнне ў маштабе планеты?
Не дасканалы свет дзіўны гэты...

У слове-паняцці прыгожым "эліта"
Вялікая сіла і тайна закрыта.
Эліта, па сутнасці, нейкі ўсё ж статак,
Якому патрэбен Пастух і Парадак.
Гісторыя помніць безліч вядоўцаў,
Першапраходцаў і мысляроў.
Казалі ж усе, каб людзям пад сонцам
Зямных было болей і Божых дароў.
Калумб, Галілей, Ян Гус, наш Скарына,
Ульянаў, Махатма, і Кінг, і Дэ Голь...-
У кожнай краіне быў свой герой,
Помняць і любяць яны свайго сына.

Будзе свет мець яшчэ многа навацый,
Напішуць разумнікі шмат дысертацый.
Я ж думаю болей і клапачуся
Аб роднай старонцы, аб Беларусі.
Вера мая ў яе лёс не прапала:
Быў, ёсць і ў нас Янка Купала...
У вечнасць дарога нам не закрыта,
Пакажа сябе яшчэ наша эліта!

Ðûãîð Øóíäðûê.

Ïàâåë Ñöÿöêî

Ïðîçâ³ø÷û Áåëàðóñ³

Новая серыя

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

86. **Áàéãîò** (Æàííà) - ìàæë³âà äðóãàñíàÿ ôîðìà àä àïåëÿòûâà *байкот* (ìåíà *к* íà âûáóõíû [g] 'ñïûíåííå àäíîñ³í ç ê³ì-í. ó çíàê íåçàäàâàëüíåííÿ ÷û³ì³-í. ïàâîäç³íàì³'), ÿêàÿ ïåðàéøëà ¢ îí³ì (àí³ì³çàöûÿ): *Байкот - Байгот - Байгот*.

87. **Áàéäà** (Àëÿêñàíäð) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *байда* `ðûáàöêàÿ, êðûõó áîëüøàÿ çà ÷îâåí, ëîäêà`, à òàêñàìà `áðóñ, óâàãíàíû ¢ ãðóíò (ïàëÿ)`.

88. **Áàêóí³í** (Àëåã) - ïðûìåòí³êàâàÿ ôîðìà ç ñóô³êñàì ïðûíàëåæíàñö³ *-ін* àä àíòðàïîí³ìà *Бакун* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бакун-ін*. ÔÏ: *Абакум* (<ñò.-ÿ¢ð. 'àáäûì³' (Áîæà)) - *Бакун* (1541) - *Бакунін*.

89. **Áàëàáàéêà** (Ôåäçÿ) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà (ðýã.) *балабайка* 'áàëàëàéêà' (Íàñ., ÊÑ×).

90. **Áàëàõîíà¢** (Áàðûñ) - âûòâîð ç ïðûíàëåæíûì ñóô³êñàì *-аў* àä àíòðàïîí³ìà *Балахон* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Балахон-аў*. ÔÏ: *балахон* ('õàëàò øûðîêàãà êðîþ, ÿê³ ðàíåé íàñ³ë³ ñÿëÿíå', à òàêñàìà (ðàçì.) 'øàðîêàÿ áÿñôîðìàâàÿ âîïðàòêà') - *Балахон* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Балахонаў*.

91. **Áàëáàòî¢ñê³** (²ãíàò) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-оўскі* àä òàïîí³ìà *Болбаты* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñö³íû, ïàñåë³ø÷à': *Балбат-оўскі*. ÔÏ: *балбатаць* ('ãàâàðûöü íåñòïûííà, íåâûðàçíà, à òàêñàìà çàéìàööà ïóñòûì³ ðàçìîâàì³'); 'áóëüêàöü' - ïðà âàäó, øòî áÿæûöü (àáî ê³ï³öü:) - *болбат* (íóëüñóô³êñàâû âûòâîð àä *балбатаць* ç ôûìñàìà çíà÷ýíåì) - *Болбат* (ìÿíóøêà) - *Болбат* (ïðîçâ³ø÷à) - *Болбаты* ('ìÿñöîâàñöü, äçå æûâóöü àñîáû ç ïðîçâ³ø÷àì *Болбат*') - *Балбатоўскі*. Àáî øëÿõåòíàÿ ôîðìà àä ïðîçâ³ø÷à *Болбат*.

92. **Áàë³öê³** (Àíòîí) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-скі* àä òàïîí³ìà *Балічы* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Баліч-скі - Баліцкі*. ÔÏ: *Балтазар* (³ìÿ <ëàö. *Balthasa*r <àñ³ð. 'êàãî àáàðàíÿå Áîã') - *Баль* (íàðîäíû âàðûÿíò) - *Баль* (ïðàçâàííå, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Баліч* ('áàöüêàé ìåííå ç ôàðìàíòàì *-іч*') - *Балічы* ('ïàñåë³ø÷à ç ïðîçâ³ø÷àì³ *Баліч*') - *Баліцкі*.

93. **Áàëòðóê** (²ðûíà) - ðàçìî¢íàÿ ôîðìà àä êàíàí³÷íàãà *Барталамей* íàáûëà ðîëþ ïðîçâ³ø÷à.

94. **Áàëòóíîâà** (Í³êà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ова* àä àíòðàïîí³ìà *Балтун* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê (äà÷êà) íàçâàíàé àñîáû': *Балтун-ова*. ÔÏ: *балтун* (ðóñ. *болтун* 'áàëáàòóí, ïóñòàñëî¢', 'ïëÿòêàð', à òàêñàìà 'áà¢òóí' (íàñåäæàíàå áåç çàðîäêà ÿéöî)) - *Балтун* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Балтунова*. Àáî (ó ðóñêàé àðôàãðàô³³ áåëàð.) *Баўтунова* (*баўтун* 'ÿéöî').

95. **Áàëüøàêî¢** (Äçÿí³ñ) - âûòâîð ç ïðûíàëåæíûì ñóô³êñàì *-оў* àä àíòðàïîí³ìà *Бальшак* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бальшак-оў*. ÔÏ: *бальшак* ('âÿë³êàÿ (ó àäðîçíåííå àä ïðàñ¸ëà÷íàé) äàðîãà; øëÿõ') - *Бальшак* (ìÿíóøêà) - *Бальшак* (ïðîçâ³ø÷à) - *Бальшакоў*.

96. **Áàíàäûñåâà** (Ëþáî¢) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ева* àä àíòðàïîí³ìà *Банадысь* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Банадыс-ева*. ÔÏ: *Бенядзікт* (³ìÿ <ëàö. `benedictus` 'ø÷àñë³âû (äàáðàñëà¢ë¸íû)' - *Бенадысь* (âûòâîð ç *-ысь* 'ýêñïðýñ³¢') - *Бенадысь* (ïðàçâàííå, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à)) - *Банадысева*.

97. **Áàðàäçåíÿ** (Àëÿêñàíäð) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-еня* àä àíòðàïîí³ìà *Барада* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Барадз-еня*. ÔÏ: áàðàäà ('ïÿðýäíÿÿ ÷àñòêà í³æíÿé ñêâ³öû', 'âàëàñÿíîå ïîêðûâà í³æíÿé ÷àñòê³ òâàðó ¢ ìóæ÷ûí', (ïåðàí.) 'ïðà ÷àëàâåêà, ÿê³ íîñ³öü áàðàäó') - *Барада* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Барадзеня*.

98. **Áàðàäç³õ³íà** (Àëà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-іна* àä àíòðàïîí³ìà *Барадзіха* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê (äà÷êà) íàçâàíàé àñîáû': *Барадзіх-іна*. ÔÏ: *барада* (àïåëÿòû¢, ÿê³ ìàå øìàò çíà÷ýííÿ¢: 'ïÿðýäíÿÿ ÷àñòêà ñê³â³öû', 'âàëàñÿíîå ïîêðûâà í³æíÿé ÷àñòê³ òâàðó ¢ ìóæ÷ûí'; 'ïðà ÷àëàâåêà, ÿê³ íîñ³öü áàðàäó'; 'êàñìûëü íåäàïðàäçåíàé êóäçåë³, âî¢íû'; 'íåâÿë³ê³ êóñö³ê æûòà, êàëÿ ÿêîãà ñïðà¢ëÿþöü äàæûíê³') - *Барада* (ìÿíóøêà) - *Барада* (ïðîçâ³ø÷à) - *Барадзіха* ('æîíêà Áàðàäû') - *Барадзіхіна*.

99. **Áàðàäóí** (Þë³ÿ) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *барадун* 'áàðàäàòû, áàðàäà÷'; ïàðà¢í. *гарбун* 'ãàðáàòû, ãàðáà÷'. ÔÏ: *барада* ('ïÿðýäíÿÿ ÷àñòêà ñêâ³öû', 'âàëàñÿíîå ïîêðûâà í³æíÿé ÷àñòê³ òâàðó ¢ ìóæ÷ûí', 'ïðà ÷àëàâåêà, ÿê³ íîñ³öü áàðàäó') - *барадун* ('áàðàäà÷' ñóô³êñ *-ун*) - *Барадун* (ìÿíóøêà) - *Барадун*.

100. **Áàðàíåíêàâà** (Ëþäì³ëà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ава* àä àíòðàïîí³ìà *Бараненка* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бараненк-ава*. ÔÏ: *баран* ('æâà÷íàÿ ìëåêàêîðìíàÿ æûâ¸ë³íà ç ãóñòîé âî¢íàé ³ âûãíóòûì³ ðàãàì³; ñàìåö àâå÷ê³', ïåðàí. 'ïðà òóïîãà, íÿêåìë³âàãà ÷àëàâåêà' (ëàÿíê.), à òàêñàìà 'äâóõðó÷íû (íà äâà ÷àëàâåê³) ãÿáë³ê äëÿ ãàáëÿâàííÿ äîøàê') - *Баран* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Бараненка* ('íàø÷àäàê Áàðàíà', ôàðìàíò *-енка*) - *Бараненкава*.

101. **Áàðàíî¢ñê³** (ßí, Þçàô) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-оўскі* àä òàïîí³ìà *Барàны* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Баран-оўскі*.

102. **Áàðàí÷ûê** (Þðûé) - âûòâîð ç ñóô³êñàì *-чык* àä àíòðàïîí³ìà *Баран* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Баран-чык*. Àáî ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *баранчык* ('ïàìÿíø. äà *баран* (æâà÷íàÿ æûâ¸ë³íà)' ö³ 'äâóõðó÷íû ãÿáë³ê'); 'íåâÿë³ê³ÿ ïàí³ñòûÿ õâàë³ íà âàäçå, à òàêñàìà íåâÿë³ê³ÿ ïåðûñòà-êó÷àðàâûÿ âîáëàê³', 'ãàéêà ç äâóìà âóøêàì³ äëÿ çàêðó÷âàííÿ ðóêàì³'.

103. **Áàðêàíàâà** (Ðà³ñà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ава* àä àíòðàïîí³ìà *Баркан* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Баркан-ава*. ÔÏ: *баркан* ('òêàí³íà áàðêàí' (Íàñ.), 'ïàðêàí' (ðýã.), 'ìîðêâà' (*Даль*)) - *Баркан* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Барканава*.

104. **Áàðêî¢ñê³** (Àëüôîíñ) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-оўскі* àä òàïîí³ìà *Баркі / Боркі* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Барк-оўскі*. ÔÏ: *бор* ('ñòàðû ãóñòû ñàñíîâû ëåñ, ÿê³ ðàñöå íà âûñîê³ì ìåñöû') - *барок* (ïàì.-ëàñê. ôîðìà) - *Баркі* (òàïîí³ì) - *Баркоўскі*.

105. **Áàðî¢êà** (Âàíäà) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *Бароўка* -ðýã. 'áðóñí³öû', ïîëüñê. *borowka* 'òîåñàìà'.

106. **Áàðî¢ñê³** (Ñÿðãåé) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-скі* àä òàïîí³ìà *Бароўка* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Бароў(к)-скі*. ÔÏ: *бароўка* (ðýã. 'áðóñí³öû', ïîëüñê. *borowka* 'òñ') - *бароўка* ('ìÿñö³íà, äçå ðàñòóöü áðóñí³öû - áàðî¢ê³') - *Бароўка* (òàïîí³ì) - *Бароўскі*.

107. **Áàðî¢÷àíêà** (²ãíàò) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-анка* àä àíòðàïîí³ìà *Бароўка* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бароўч(к/ч)-анка*. Ãë. *Бароўка*.

108. **Áàðñê³** (Àëåñü) - ñêàðî÷àíàÿ ôîðìà àíòðàïîí³ìà *Баршчэўскі* - (ç âûíÿòêàì ñÿðýäç³íàâàé ÷àñòê³ *-шчэў-*): *Бар(шчэў)скі*.

109. **Áàðñó÷ýíÿ** (Âåðà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-эня* àä àíòðàïîí³ìà *Барсук* ç ñåìàíòûêàé 'íàø÷àäàê (äà÷êà) íàçâàíàé àñîáû': *Барсук-еня - Барсуч(к/ч)-эня*. ÔÏ: *барсук* ('äðàïåæíû ïóøíû çâåð ñÿìåéñòâà êóí³öàâûõ ç âîñòðàé ìîðäàé ³ äî¢ãàé ãðóáàé øýðñöþ') - *Барсук* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Барсучэня*. Àáî àêöÿíòàâàíàÿ ôîðìà àä *барсучанў* 'äç³öÿíÿ áàðñóêà', ÿêàÿ íàáûëà ðîëþ ïðîçâ³ø÷à. Ôîðìà ç ôàíìàíòàì *-эня* äëÿ àäìåæàâàííÿ àä àïåëÿòûâà (*барсучаня > барсучэня*) ö³ çàõàâàííå äûÿëåêòíàãà âàðûÿíòà íàéìåííÿ.

110. **Áàðòàø** (Â³êòàð) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä ³ìÿ *Барташ / Бартош* (*-Варфаламей / Барталамей*). Ãë. *Бартосік*.

111. **Áàðòàøýâ³÷** (Äçì³òðûé) - âûòâîð ç ñóô³êñàì áàöüêàéìåííÿ *-эвіч* àä àíòðàïîí³ìà *Барташ* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Барташ-эвіч*. ÔÏ: *Барталамей* (³ìÿ àðàì.) - *Барташ / Бартош* (íàð.-ãóò. ôîðìà) - *Барташ* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Барташэвіч*.

112. **Áàðòí³öê³** (Äçì³òðûé) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-скі* àä òàïîí³ìà *Бортнікі* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Бартніц-скі - Бартніцкі*. ÔÏ: *бортнік* (ñàñò.) 'òîé, õòî çàéìàåööà áîðòí³öòâàì; ï÷àëÿð' - *Бортнік* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Бортнікі* (òàïîí³ì) - *Бартніцкі*.

113. **Áàðòîñ³ê** (Çì³öåð) - âûòâîð ç ñóô³êñàì *-ік* àä àíòðàïîí³ìà *Бартос / Бартош* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бартосік*. ÔÏ: *Барталамей* (³ìÿ, àðàìåéñêàå Bar - Tolmai `ñûí Òàëìàÿ`) - *Бартош / Бартос* (íàðîäíà-ãóòàðê. ôîðìà) - *Бартос* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Бартосік*.

114. **Áàðûñàâåö** (Äçì³òðûé) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *барûсавец* 'ç ïàñåë³ø÷à Áàðûñà¢'. ÔÏ: *Барыс* (ñêàðî÷àíà ³ìÿ *Барыслаў*) - *Барысаў* - (ôîðìà ïðûìåòí³êà ç ñóô³êñàì *-аў* ³ çíà÷ýííåì 'òîå, øòî íàëåæûöü íàçâàíàé àñîáå') - *Барысаў* (òàïîí³ì) - *Барûсавец - Барысавåц*.

115. **Áàðýéê³íà** (Âåðà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-іна* àä àíòðàïîí³ìà *Барэйка* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê (äà÷êà) íàçâàíàé àñîáû': *Барэйк-іна*. ÔÏ: *барэйка* ('òîé, õòî áîðàööà', ôàðìàíò *-эйка*) - *Барэйка* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Барэйкіна*.

116. **Áàñàëàé** (Ì³êàëàé) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *басалай* 'çàë¸òí³ê, æàðòà¢í³ê, íàõàáí³ê' (Íàñ.).

117. **Áàñàëûãà** (Óëàäç³ì³ð) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ыга* àä àíòðàïîí³ìà *Басалай* (ñåìàíòû÷íûå ¢òâàðýííå àä àïåëÿòûâà *басалай* 'íàõàáí³ê, æàðòà¢í³ê, çàë¸òí³ê' (Íàñ.)), ðóñ. 'ôàðñóí, ôðàíò' (Äàëü) ç äàìî¢íà-ïàâåë³÷. çíà÷ýííåì: *Басал-ыга*.

118. **Áàñàíåö** (Àíàñòàñ³ÿ) - âûòâîð ç ñóô³êñàì *-ец* àä òàïîí³ìà *Басаны* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàðêà íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³ ïàñåë³ø÷à'. *Басан-ец*. ÔÏ: *босы* ('íåàáóòû, ç ãîëûì³ íîãàì³') - *басан* ('áîñû ÷àëàâåê') - *Басан* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Басаны* ('ìÿñöîâàñöü, ïàñåë³ø÷à ç íàçâàíûì³ ïðîçâ³ø÷àì³') - *Басанец*.

119. **Áàñ³íñê³** (Â³êòàð) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-скі* àä òàïîí³ìà *Басіна* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Басін-скі*.

120. **Áàòóðà** (Ëåàí³ä) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *батура* 'áàëàãóð, ïóñòàìåëÿ' (Íàñ.), 'óïàðòû, íåïàñëóõìÿíû' (Äàëü), à òàêñàìà 'âûøêà, êàëàí÷à' (Äàëü). Àáî àä ðàçìî¢íàãà ³ìÿ *Батура* (<Áàðòàëàìåé).

121. **Áàòóðûöêàÿ** (Æàíà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ская* àä òàïîí³ìà *Батурыкі* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íêà, æûõàðêà íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Батурык-ская - Батурыцкая* ÔÏ: *Барталамей* (àðàìåéñêàå ³ìÿ), *Батура, Батурык* (âàðûÿíòû ÿãî) - *Батурыкі* (òàïîí³ì) - *Батурыцкі (-ая)*.

122. **Áà¢ñóê** (Àëà) - âûòâîð ç ñóô³êñàì *-ук* àä àíòðàïîí³ìà *Баўс* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Баўс-ук*. ÔÏ: *баўс* (ñò. ðóñ. 'êàøòî¢íû êàìåíü') - *Баўс* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Баўсук*.

123. **Áàõàðà¢** (Â³êòàð) - âûòâîð ç ñóô³êñàì ïðûíàëåæíàñö³ *-аў* àä àíòðàïîí³ìà *Бахар* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бахар-аў*. ÔÏ: *бахар* (ðóñ. *бахарь* 'ãàâàðóí', 'õâàëüêî', 'êàçà÷í³ê' - *Даль*) - *Бахар* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Бахараў*.

124. **Áà÷àðýíêà** (²âàí) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-энка* àä àíòðàïîí³ìà *Бачар* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бачар-энка*. ÔÏ: *бачар* (ñò.-áåë. 'áîíäàð') - *Бачар* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Бачарэнка*.

125. **Áàÿðê³íà** (Àë¸íà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-іна* àä àíòðàïîí³ìà *Баярка* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê (äà÷êà) íàçâàíàé àñîáû': *Баярк-іна*. ÔÏ: *баярка* ('øàôåðêà, äðóæêà ìàëàäîé ¢ ÷àñ âÿñåëüíàãà àáðàäó', à òàêñàìà 'âûñîêàÿ ôóòðàâàÿ øàïêà') - *Баярка* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Баяркіна*.

126. **Áàÿð÷óê** (²ãàð) - âûòâîð ç ñóô³êñàì *-чук* àä àíòðàïîí³ìà *Баяр* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Баяр-чук*. ÔÏ: *баяр / баярын* (ã³ñò. ó äàïÿòðî¢ñêàé Ðàñ³³ - âûøýéøû äàðàâàíû ñàí, à òàêñàìà àñîáà, ÿêîé íàäàâà¢ñÿ ãýòû ñàí; 'ðàäàâ³òû äâàðàí³í, áóéíû ïàìåø÷ûê', 'øàôåð, ðàñïàðàä÷ûê íà âÿñåëë³ ¢ æàí³õà, äðóæêà ìàëàäîãà') - *Баяр* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Баярчук*.

127. **Áåëàâåö** (Àíäðýé) - âûòâîð ç ñóô³êñàì *-ец* àä 1) àíòðàïîí³ìà *Бялоў* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бяловец - Белавец*; 2) òàïîí³ìà *Бялова* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Бялов-ец - Белавец*. ÔÏ: *белы* 1) 'ÿê³ ìàå êîëåð ñíåãó, ìàëàêà, ïðîò³ë. ÷îðíû'; 'ç ìîöíà ïàñ³âåëûì³ âàëàñàì³', 'äàãëåäæàíû, ÷ûñòû, ÷ûñòà ïàìûòû'; 2) ñâåòëû, ÿñíû; 3) ÿê³ ìàå áåëû êîëåð ñêóðû (ïðà ðàñó); 4) êîíòððýâàëþöûéíû - *Белы* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Бялоў* (íàø÷àäàê Áåëàãà, ôàðìàíò *-оў)* - *Бялова* (`óëàäàííå Áÿëîâà`) - *Белавец*.

128. **Áåëàâóñ** (²âàí) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *белавус* 'òîé, ó êàãî ñâåòëûÿ àáî ñ³âûÿ âóñû'.

129. **Áåëàâóñà¢** (Àëåã) - âûòâîð ç ïðûíàëåæíûì ñóô³êñàì *-аў* àä àíòðàïîí³ìà *Белавус* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Белавус-аў*: ÔÏ: *белыя вусы - белавус* (àïåëÿòû¢) - *Белавус* (ïðîçâ³ø÷à) - *Белавусаў*.

130. **Áåëàíîã** (Àëåã) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *беланог* - íóëüñóô³êñàâàå ¢òâàðýííå àä ïðûìåòí³êà *беланогі* 'ç áåëûì³ íàãàì³'.

131. **Áåëàíîæêà** (Ðàìàí) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *беланожка* 'ç áåëûì³ íàãàì³'. Àáî âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ка* àä àíòðàïîí³ìà *Беланог* ³ çíà÷ýííåì 'æàí÷ûíà (æîíêà, äà÷êà) íàçâàíàé àñîáû': *Беланож(ч/ж)-ка*.

132. **Áåëàðýöê³** (Àíäðýé) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-скі* àä òàïîí³ìà *Беларэчча* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íåö, æûõàð íàçâàíàé ìÿñöîâàñö³, ïàñåë³ø÷à': *Беларэчч-скі - Беларэцкі*.

133. **Áåëÿêî¢** (Àäàì) - âûòâîð ç ïðûíàëåæíûì ñóô³êñàì *-оў* àä àíòðàïîí³ìà *Бяляк* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бяляк-оў*. ÔÏ: *бялўк* ('çàÿö, ÿê³ ìÿíÿå ç³ìîé êîëåð ïî¢ñö³ íà áåëû', à òàêñàìà 'áåëàãâàðäçååö' (ðàçì. ïàãàðä.)) - *Бяляк* (ìÿíóøêà) - *Бяляк* (ïðîçâ³ø÷à) - *Бялякоў>Белякоў*;

134. **Áåíü** (Ñâÿòëàíà) - íàðîäíà-ãóòàðêîâàÿ (ñêàðî÷àíàÿ) ôîðìà ³ìÿ *Бенядзікт* íàáûëà ðîëþ ïðîçâ³ø÷à.

135. **Áåðàçîâ³÷** (²ðûíà) - âûòâîð ç ñóô³êñàì áàöüêàéìåííÿ *-овіч* àä àíòðàïîí³ìà *Бяроза* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бяроз-авіч - Беразовіч*. ÔÏ: *бяроза* ('ë³ñòàâàå äðýâà ç áåëàé êàðîé') - *Бяроза* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Беразовіч*.

136. **Áåðàñåíåâà** (Àë¸íà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ева* àä àíòðàïîí³ìà *Берасцень* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Берасцен-ева - Берас(це)н-ева*. ÔÏ: *бераст* ('äðýâàâàÿ ö³ êóñòîâàÿ ðàñë³íà ñÿìåéñòâà âÿçàâûõ') - *берасцяны* ('ÿê³ ìàå àäíîñ³íû äà áåðàñòó, çðîáëåíû ç áåðàñòó', ôàðìàíò *-яны (-ены)*) - *берасцень* ('áåðàñòàâû âûðàá', - íóëüñóô³êñàâû âûòâîð) - *Берасцень* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Берасценева - Берас(це)нева*.

137. **Áåðàñòà¢** (Âàëåðûé) - âûòâîð ç ñóô³êñàì ïðûíàëåæíàñö³ *-аў* àä àíòðàïîí³ìà *Бераст* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бераст-аў*. ÔÏ: *бераст* ('äðýâàâàÿ ö³ êóñòîâàÿ ðàñë³íà ñÿìåéñòâà âÿçàâûõ') - *Бераст* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Берастаў*.

138. **Áåðàñöÿíêà** (Àë¸íà) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *берасцянка*, ÿê³ ìàå äâà çíà÷ýíí³: 1) 'êàðîáêà, ñïëåöåíàÿ ç áÿðîñòû', 2) 'íåâÿë³÷êàÿ ëÿñíàÿ ïå¢÷àÿ ïòóøêà àòðàäà âåðàá'³íûõ; çÿáë³ê'. Àáî âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-янка* àä òàïîí³ìà *Бярэсце* ³ çíà÷ýííåì 'íàðîäç³íêà, æûõàðêà íàçâàíàãà ïàñåë³ø÷à (ãîðàäà)': *Берасц-янка*, ÿê³ íàáû¢ ðîëþ ïðîçâ³ø÷à: *Берасцянка*. Ïàðà¢í. *берасц-еец - берасцеец*.

139. **Áåðäí³êîâ³÷** (Êàíñòàíö³í) - âûòâîð ç ñóô³êñàì áàöüêàéìåííÿ *-овіч* àä àíòðàïîí³ìà *Берднік* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Берднік-овіч*. ÔÏ: *берднік* ('ìàéñòàð, ÿê³ âûðàáëÿå *бёрды* (÷àñòêà òêàöêàãà âàðøòàòà)') - *Берднік* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Берднікові*ч.

140. **Á³á³êàâà** (Àëà) - âûòâîð ç ôàðìàíòàì *-ава* àä àíòðàïîí³ìà *Бібік* ³ çíà÷ýííåì 'íàø÷àäàê íàçâàíàé àñîáû': *Бібік-ава*. ÔÏ: *бібік* ('ãóëüòàé, ëîäàð, íÿäáàé íåê - òîé, õòî á³á³ê³ á'å') - *Бібік* (ìÿíóøêà, ïîòûì ïðîçâ³ø÷à) - *Бібікава*.

141. **Á³ðû÷** (Æàííà) - ñåìàíòû÷íû âûòâîð àä àïåëÿòûâà *бірыч* ðóñ. *бирич* 'êë³êóí, âÿø÷àëüí³ê, ÷àëàâåê, ÿê³ àáâÿø÷à¢ íà ïëîø÷àõ ïàñòàíîâû' (*Даль*).

(Працяг у наст. нумары.)

Áÿññòðàøíû õ³ðóðã ³ àäâàæíû ïàäàðîæí³ê

Ñêàðûíà¢ñê³ þá³ëåé ÿäíàå íå òîëüê³ êí³ãàâûäà¢öî¢ ³ ë³òàðàòàðà¢, àëå ³ çíà¢öà¢ ëåêàðñê³õ íàâóê. 6 æí³¢íÿ íà ñâÿòà 500-ãîääçÿ êí³ãàäðóêàâàííÿ ¢ Ìåíñêó ïðûéøëà ôàðìàöý¢ò ç 45-ãàäîâûì ñòàæàì Âàëÿíö³íà ²âàíà¢íà Ñàëàâåé. Ó ãýòûÿ äí³ ÿíà àäçíà÷àëà âàæíóþ ñÿìåéíóþ äàòó. 9 æí³¢íÿ ñïî¢í³ëàñÿ 100 ãàäî¢ ç äíÿ íàðàäæýííÿ ÿå áàöüê³, ²âàíà Òðàô³ìàâ³÷à Ñàëàâ¢ÿ (1917-1989), áåëàðóñêàãà õ³ðóðãà, ïàðòûçàíñêàãà ëåêàðà, àðãàí³çàòàðà ïðàöû ¢ñòàíî¢ àõîâû çäàðî¢ÿ. ¨í ïðàæû¢ öÿæêîå, àëå íàñû÷àíàå ïàäçåÿì³ æûöö¸.

²âàí Òðàô³ìàâ³÷ íàðàäç³¢ñÿ ¢ Ñëóöê³ì ðà¸íå. ßãî áàöüêà Òðàô³ì Äçì³òðûåâ³÷ óäçåëüí³÷à¢ ó Ïåðøàé ñóñâåòíàé âàéíå. Ïàä Ñìàðãîííþ ¸í áû¢ ïàðàíåíû ³ ïàòðàï³¢ ó ø ï³òàëü, à ïðàç íåêàëüê³ äç¸í íà ìåñöû áà¸¢ àäáûëàñÿ ãàçàâàÿ àòàêà, ó ÿêîé çàã³íóë³ 7 òûñÿ÷ ÷àëàâåê.

Òðàô³ì ïðûåõà¢ äàäîìó, à ïðàç äçåâÿöü ìåñÿöà¢ ïàñëÿ âÿðòàííÿ çâàéíû ¢ ÿãî íàðàäç³¢ñÿ ñûí ²âàí. Ó äçåäà Òðàô³ìà Äçì³òðûåâ³÷à ³ áàáóë³ Ãàííû Ñÿì¸íà¢íû áûëî øàñöÿðà äçÿöåé. Äçåä, ÿê³ âåäà¢ àñíîâû çåìëÿðîáñòâà ³ æûâ¸ëàãàäî¢ë³, çâåäà¢øû öÿæêóþ ïðàöó, çàòõîâî÷âà¢ ñâà³õ äçÿöåé äà íàâó÷àííÿ.

Ó øêîëå, çàóäàâàíàé ßêóáàì Ðàäç³â³ëàì

Âàíÿ Ñàëàâåé âó÷û¢ñÿ ¢ áóäûíêó øêîëû ¹ 1 ¢ Ñëóöêó, ÿêóþ ïàáóäàâà¢ êàë³ñüö³ ÿø÷ý ¢ 1617 ãîäçå ßêóá Ðàäç³â³ë äëÿ ñâà³õ äçÿöåé. ¨í âûðàøû¢ ñòàöü ìåäûêàì ³ âûïðàâ³¢ñÿ ¢ 1934 ãîäçå ¢ Ìåíñê. ßãî àäíàêóðñí³êàì ïà ëÿ÷ýáíûì ôàêóëüòýöå ìåä³íñòûòóòà ñòà¢ Àëÿêñåé ²âàíàâ³÷ Øóáà, ïîòûì - ÿãî ïàðòûçàíñê³ ñÿáàð ³ áóäó÷û ãàëî¢íû ëåêàð 1-àãà êë³í³÷íàãà ìåíñêàãà ø ï³òàëÿ. Ïàñëÿ çàêàí÷ýííÿ ³íñòûòóòà ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ ïðàöàâà¢ ó Ãëóøû íà Ïàëåññ³, à ïîòûì - ó Ãëóñêó ³ Áàáðóéñêó.

Ñÿëÿíñê³ õëîï÷ûê, ÿê³ âûâó÷û¢ñÿ íà ëåêàðà, àäðàçó¢, øòî ¸í ïàâ³íåí óñÿãî ñÿáå àääàöü ëþá³ìàé ìåäûöûíñêàé ïðàôåñ³³. ¨í áû¢ âåëüì³ ñòðîã³ì çàãàäâ÷ûêàì àääçÿëåííÿ ø ï³òàëÿ, ø ìàò çàéìà¢ñÿ ñàìààäóêàöûÿé, ÷ûòà¢ êí³ã³ ïà õ³ðóðã³³ ³ òðà¢ìàòàëîã³³, ñïðàáàâà¢ àñâî³öü íåéðàõ³ðóðã³þ. ¨í íå öÿðïå¢ ðàçã³ëüäçÿéñòâà. Òîëüê³ ¢ ÿãî ìîæíà íàâó÷ûööà õ³ðóðã³³ ç ïî¢íàé àääà÷àé ñïðàâå.

ßãî æîíêàé ó 1939 ãîäçå ñòàëà ¢ðà÷-ã³íåêîëàã Âîëüãà Ì³õàéëî¢ñêàÿ, ç ÿêîé ¸í ðàçàì âó÷û¢ñÿ ¢ ìåäûíñòûòóöå. Ïåðøàå äç³öÿ, Âàëå÷êà, àä÷óëà íà ñÿáå öÿæê³ âàåííû ë¸ñ ïàðòûçàíñê³õ ìåäûêà¢.

Âàéíà íàâàëà íàêàö³ëàñÿ íå÷àêàíà. ²âàí ³ Âîëüãà ïðàöàâàë³ äàêòàðàì³ âà ¡ðý÷ûö Ñëóöêàãà ðà¸íà. Ïðû íåìöàõ ÿíû âÿë³ ïðû¸ì íàñåëüí³öòâà, à çàðîáàê àòðûìë³âàë³ ïðàäóêòàì³ õàð÷àâàííÿ. Âÿñêî¢öû ïðûíîñ³ë³ ñàëà, ÿéê³, ãàðîäí³íó. À ³õ ñÿáàð Àëÿêñåé ²âàíàâ³÷ Øóáà òûì ÷àñàì àáñòàëÿâà¢ àìáóëàòîðûþ ³ â¸¢ ïðû¸ì ó Ñòàðûõ Äàðîãàõ, ëÿ÷û¢ ìÿñöîâàå íàñåëüí³öòâà. Âåëüì³ ýíåðã³÷íû ÷àëàâåê ³ âûäàòíû ñïåöûÿë³ñò, Àëÿêñåé ²âàíàâ³÷ ïàòðàáàâà¢ ìåäûêàìåíòû ¢ íÿìåöêàé óïðàâå, âåäàþ÷û, øòî ³õ ¸í àäíîé÷û ïåðàäàñöü ïàðòûçàíàì. Òàê ³ çàâÿçàë³ñÿ. Ó äàíó íî÷ ïà äàìî¢ëåíàñö³ ïàãðóç³ë³ íà ïàäâîäû àáñòàëÿâàííå ³ ëåê³. Àëÿêñåé ²âàíàâ³÷ ïðûâ¸ç ìåäûêàìåíòû ¢ ïàðòûçàíñêóþ çîíó. Íåìöû ¢çíÿë³ ïåðàïàëîõ. Çà ãàëàâó äîêòàðà Àëÿêñåÿ Øóáû ÿíû ïðûçíà÷ûë³ ¢çíàãàðîäó ¢ òûñÿ÷ó ìàðàê, êàá íåõòà ÿãî âûäà¢. Àëå ãýòàãà íå çäàðûëàñÿ, ¸í áû¢ óæî ¢ ïàðòûçàíñêàé çîíå, ÿêàÿ àõîïë³âàëà Ëþáàíüñê³ ³ Ñòàðàäàðîæñê³ ðà¸í.

Áóäí³ ïàðòûçàíñê³õ ¢ðà÷î¢

Ó æí³¢í³ 1943 ãîäà ²âàíà Òðàô³ìàâ³÷à Ñàëàâ¢ÿ âà ¡ðý÷ûö ïàïÿðýäç³ë³, øòî ÿãî ìîãóöü àðûøòàâàöü çà ñóâÿçü ç ïàðòûçàíàì³. Óçÿ¢øû ìåäûêàìåíòû, ²âàí ³ Âîëüãà ç äà÷óøêàé íåïðûêìåòíà íàê³ðàâàë³ñÿ ¢ áîê ëåñó.

Äçÿ¢÷ûíöû áûëî òðû ãîäç³ê³ ³ äçåâÿöü ìåñÿöà¢, êàë³ ÿíà ðàçàì ç áàöüêàì³ ïàòðàï³ëà ¢ ïàðòûçàíñêóþ áðûãàäó ¹ 64 ³ìÿ ×êàëàâà ¢ Ëþáàíüñê³ì ðà¸íå. ×àòûðîõãàäîâàÿ Âàëÿ áûëà ¢âåñü ÷àñ ç áàöüêàì³ - äàêòàðàì³ ¢ ïàðòûçàíñê³ì àòðàäçå ¹ 5 ³ìÿ Ëàçî. ×àñòà áàéöû àòðàäà, ñûõîäçÿ÷û íà çàäàííå, ïàê³äàë³ õâîðûõ, ïàðàíåíûõ ³ àáìàðîæàíûõ áàéöî¢ ïàä äîãëÿäàì äàêòàðî¢. ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ Ñàëàâåé êëàïàö³¢ñÿ ïðà òîå, ÿê çíàéñö³ õàð÷àâàííå äëÿ õâîðûõ, øóêà¢, äçå ³ ÿê âûêàïàöü äëÿ ³õ çÿìëÿíêó, ñõàâàöü àä íåìöà¢ ó íàäçåéíûì ìåñöû ïàä õâîÿì³. ¨í âó÷û¢ ìàëàäûõ äçÿ¢÷àò, ÿê ðàá³öü ïåðàâÿçê³, äàïàìàãàöü àáìàðîæàíûì, êàðì³öü õâîðûõ. "Òàòà íàñ³¢ õëåá ó ìÿøý÷êó äëÿ ñâàéãî ïàðòûçàíñêàãà ø ï³òàëÿ", - óçãàäâàå äà÷êà.

- Ó íàøûì àòðàäçå òûôó íå áûëî. Òàòà òàê ñòðîãà ïàñòà¢ ïûòàííå ã³ã³åíû, øòî òûõ, õòî ïðûõîäç³¢ ç ïàðòûçàíñê³õ âûëàçàê, àãëÿäàë³ ëåêàðû ³ àäïðà¢ëÿë³ àäðàçó ¢ ëàçíþ. Òàòó ¢ êàíöû âàéíû ïðûçíà÷ûë³ ¢ðà÷îì óñ¸é ïàðòûçàíñêàé áðûãàäû.

Êàë³ ²âàíà Òðàô³ìàâ³÷à ïàðàí³ëà ¢ ðóêó, Âîëüãà Àëÿêñåå¢íà ÿãî òóò æà ïåðàâÿçàëà. Äîêòàð ïàë³÷û¢ ðàíåííå ø÷àñë³âûì, áî êóëÿ ìàãëà ïðàéñö³ í³æýé ³ ïàòðàï³öü ó ïå÷àíü.

Ïàä ÷àñ ïàðòûçàíñêàé áëàêàäû Âîëüãà Àëÿêñåå¢íà ç äà÷óøêàé ñõàâàë³ñÿ ïàä åëêàé, íàêðû¢øûñÿ ãàëіíàì³. Äçÿ¢÷ûíêà ëåäçü íå çàïëàêàëà, àëå ìàö³ êàòýãàðû÷íà çàãàäàëà ìà¢÷àöü. Íåìöû ç ñàáàêàì³ ïðà÷ýñâàë³ ëåñ. Âÿë³çíàÿ à¢÷àðêà ïàöÿãíóëà íåìöà çà ïàâàäîê ó áîê áåæàíöà¢. Ïàæûëû íåìåö áû¢ ó àêóëÿðàõ ³ íå ìîã õóòêà áåã÷û, ¸í ç ñ³ëàé ïðûöÿãíó¢ ñàáàêó äà ñÿáå ³ ñê³ðàâà¢ ÿå ¢ ³íøû áîê.

²íøû ðàç ÿíû ³øë³ ïà áàëîöå. Òàòà ³øî¢ ¢ âàäçå ïà ãðóäç³ ³ íà ãàëàâå íÿñ äà÷óøêó, à íà ïëÿ÷û ¢ ÿãî - â³íòî¢êà ³ ñàí³òàðíàÿ ñóìêà. Çà ³ì ³ ìê ðî÷àöü ïàðàíåíûÿ... Êàë³ áàéöû ç ïàðòûçàíàì³ ïàéøë³ 30 ÷ýðâåíÿ 1944 ãîäà âûçâàëÿöü Ñëóöê, ìàòóëþ ç ôåëü÷àðàì³, ìåäñ¸ñòðàì³ ³ õâîðûì³ ïàê³íóë³ ¢ ëåñå.

²âàí Òðàô³ìàâ³÷ âûõîäç³¢ ÷ç ãàìàâàíàõ ïàðàíåíûõ, ìîíöàâàë³ñÿ ñàáå ³ áåäà¢ñÿ ïðà íÿìåöê³õ ñàëäàò ³ æîíêó ³ äà÷êó.

- Íå âåäàþ, ÿê ìàìà âûæûëà ç ³ì íå, íà ìàäç³ëàñÿ, íà öÿæê³ì ïàðàíåíûì ïàäñóíóëàñÿ ïàä çÿìëÿíêàé, ó ìåñöû Àëÿêñåé ²âàíàâ³÷ Ñàëàâåé. - Ïîòûì ÿå òóðáàâàë³ ïàìåðêóë³, ÿíà ïàñïåëà ¢ 26 ãàäî¢. Ìàìà âûøëà ç áàëîò öÿæêàðàíàé, ³ íàðàäç³¢øû äðóãîå äç³öÿ, ìàëàãî áðàòà Âàëîäþ, ó 1944 ãîäçå, àäðàçó ïàéøëà ïðàöàâàöü ó âÿñêîâû ø ï³òàëü âà ¡ðý÷û Ñëóöêàãà ðà¸íà.

Ïàñëÿ âàéíû ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ ç 1945 ïà 1946 ãîä ïðàöàâà¢ çàãàä÷ûêàì Ñëóöêàãà ðà¸ííàãà àääçåëà àõîâû çäàðî¢ÿ, à Âîëüãà Àëÿêñåå¢íà - âà ¡ðý÷û. Ïîòûì ÿíû ïåðàåõàë³ ¢ Ê³ðà¢ñê³ ø ï³òàëü ïàä Áàáðóéñêàì. ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ áû¢ òàì ãàëî¢íûì ëåêàðàì ø ï³òàëÿ. Òàì ãàäàâàë³ñÿ Âàëÿ ç Âàëîäçåì.

Ïàñëÿ âàéíû ³õ ñÿáàð Àëÿêñåé ²âàíàâ³÷ Øóáà çàíÿ¢ ïàñàäó ãàëî¢íàãà ¢ðà÷à 1-àãà ìåíñêàãà êë³í³÷íàãà ø ï³òàëÿ. Àäíîé÷û ¸í ïàêë³êà¢ äà ñÿáå ²âàíà Ñàëàâ¢ÿ ³ ñêàçà¢: "Âàíå÷êà, òû æ âûäàòíû õ³ðóðã, çãàäç³ñÿ ïàéñö³ äà íàñ íà ñàìû öÿæê³ ¢÷àñòàê: ¢ àääçÿëåííå ãíîéíàé õ³ðóðã³³!". ² êàëåãà çãàäç³¢ñÿ.

Êàë³ Àëÿêñåé ²âàíàâ³÷ ïàì¸ð, ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ çàñóìàâà¢ ³ çìÿí³¢ ìåñöà ïðàöû. Äàâÿëîñÿ ÿìó ïðûìàöü ïàöûåíòà¢ ó 18-òàé ³ 19-òàé ìåíñê³õ ïàë³êë³í³êàõ, ó òûì ë³êó, ³ íà ãàäç³íí³êàâûì çàâîäçå.

Ó àïåðàöûéíàé íà àê³ÿíñê³ì ñåéíåðû

Ó 1972 ãîäçå, ²âàí Òðàô³ìàâ³÷, õ³ðóðã âûøýéøàé êàòýãîðû³, ïàåõà¢ ó Êàë³í³íãðàä, çàêë³þ÷û¢ äàìîâó ç ðûáàëîâåöêàé áàçàé ³ ïÿöü ãàäî¢ ïëàâà¢ íà êàðàáëÿõ Êàë³í³íãðàäñêàé ðûáàëîâåöêàé ôëàòûë³³, äçå ³ñíàâàëà àáñòàëÿâàíàÿ ìåäûêàñàí³òàðíàÿ ÷àñòêà. Óæî íå ìàëàäû äîêòàð àäïðà¢ëÿ¢ñÿ íà ÷àòûðû ìåñÿöû ¢ ðýéñû ¢ Àòëàíòûêó, áû¢ ñïåöûÿë³ñòàì íà ¢ñå ðóê³: õ³ðóðãàì, óðîëàãàì, çóáíûì òýõí³êàì. Íåàäíîé÷û êàìàíäà àòðûì³âàëà ñ³ãíàë SOS, äà êàðàáëÿ ïðû÷àëüâàëà øëþïêà ³ ²âàíà Òðàô³ìàâ³÷à çàá³ðàë³ íà ³íøû êàðàáåëü, äçå çäàðà¢ñÿ ïðûñòóï àïåíäûöûòó. Ó êàìàíäû áûë³ ïðûïûíê³ íà Êàíàðñê³õ àñòðàâàõ, ó Ñåíåãàëå, ÿíû âûõîäç³ë³ íà áåðàã ³ àãëÿäàë³ ýêçàòû÷íûÿ êðà³íû.

Àäíîé÷û ÿíû âûëåöåë³ íàçàä ñàìàë¸òàì íà ñâ³òàíêó, ïàë¸ò ïðàõîäç³¢ íà âûøûí³ äçåâÿö³ òûñÿ÷ ìåòðà¢, ó ³ëþì³íàòàðû áûë³ áà÷íû àáðûñû Àôðûêàíñêàãà êàíòûíåíòà. Ñóõàçåìíàìó ÷àëàâåêó ïàäàðîææû áûë³ íàäçâû÷àé ö³êàâûì³. ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ â¸¢ äç¸ííû¢ ïàäàðîææà¢, ñóìàâà¢ ïà Áåëàðóñ³. Æîíêà ³ äà÷êà ï³ñàë³ ÿìó ë³ñòû, ñóñòðý÷íûÿ êàðàáë³ ïåðàäàâàë³ ³õ ÿìó. ¨í ïðûâîç³¢ äàäîìó, ïðûâîç³¢ ñÿìåéí³êàì ðýäê³ÿ ïàäàðóíê³: ìàñëÿíóþ ðûáó, ÷ó÷àëû àê³ÿíñê³õ ðûá - âîæûêà¢ ³ àêóë.

Íà ïåíñ³³ äîêòàð çíî¢ ïàéøî¢ ïðàöàâàöü ó ïàë³êë³í³êó, êàá íå ñÿäçåöü ó áàêó àä ëþá³ìàé ñïðàâû. ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ áû¢ âåëüì³ ñö³ïëûì ÷àëàâåêàì. Êàë³ ðàçìÿðêî¢âàë³ æûëë¸ 1-àãà ø ï³òàëÿ, ¸í ìåðêàâà¢, øòî, ìîæà, ÿíî ïàòðýáíà êàìóñüö³ ÿø÷ý. Ïîòûì ïðûøëîñÿ ïàçû÷àöü ãðîøû ¢ ñÿáðà, êàá çðàá³öü ïåðøû ¢íåñàê íà êààïåðàòû¢íóþ êâàòýðó.

²âàí Òðàô³ìàâ³÷ ³ Âîëüãà Àëÿêñåå¢íà ïðàæûë³ 72 ãàäû ³ ïàéøë³ ¢ àäç³í ãîä. ²õ äà÷êà Âàëÿíö³íà ²âàíà¢íà êîæíàå 9 òðà¢íÿ âûõîäç³öü íà Ïëîø÷ó Ïåðàìîã³ ç ³õ ïàðòðýòàì ¢ ðóêàõ. ßíà ïåðàäàëà ¢ ìóçåé ìåäûöûíû ðýäêàÿ êí³ãà ç á³áë³ÿòýê³ áàöüê³, ôîòàçäûìê³ ¢ñïàì³íû ïðà ëåãåíäàðíûõ ïàðòûçàíñê³õ äàêòàðî¢ - ó Ëþáàíüñê³ ìóçåé íàðîäíàé ñëàâû, çàï³ñû ã³ñòîðû³ äçÿöåé âàéíû - ñâà³ì çíà¸ìûì ³ ïëÿìåíí³êàì.

Ýëà Äçâ³íñêàÿ,

Ôîòà ç ñÿìåéíàãà àðõ³âà Âàëÿíö³íû Ñàëàâåé:

1. ²âàí Ñàëàâåé ¢ äçÿö³íñòâå;

2. ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ Ñàëàâåé ³ Âîëüãà Àëÿêñåå¢íà Ì³õàéëî¢ñêàÿ;

3. ²âàí Ñàëàâåé íà ïðàöû;

4. Ã³íåêîëàã Âîëüãà Ì³õàéëî¢ñêàÿ;

5. ²âàí Òðàô³ìàâ³÷ ç óíó÷êàé Âîëå÷êàé.

Ýäóàðä Àêóë³í ³ Ëåàí³ä Äðàíüêî-Ìàéñþê ó Ìàã³ë¸âå

3 æí³¢íÿ 2017 ã. ó Ìàã³ë¸¢ ïà çàïðàøýíí³ ÒÁÌ ³ìÿ Ô. Ñêàðûíû çàâ³òàë³ ñëûííûÿ áåëàðóñê³ÿ ï³ñüìåíí³ê³ Ýäóàðä Àêóë³í ³ Ëåàí³ä Äðàíüêî-Ìàéñþê. ²ì ïðýçåíòàâàíû ïðûñâå÷àíàÿ ïàìÿö³ Ìàêñ³ìà Áàãäàíîâ³÷à ³ ïðàõîäç³ëà ¢ ìóçå³³ìÿ Ï. Ìàñëåí³êàâà.

Çà äçåíü àäáûë³ñÿ äçâå ñóñòðý÷û: ïåðøàÿ ¢ Àáëàñíûì äîìå âåòýðàíà¢ ³ äðóãàÿ - àãóëüíàãðàäñêàÿ - ó ìóçå³. Ïàýòû ö³êàâà ³ çàõàïëÿëüíà ¢çãàäàë³ Ìàêñ³ìà Áàãäàíîâ³÷à ³ ÿãî ðîëþ ¢ ³õ àñàá³ñòûì æûöö³ ³ òâîð÷àñö³. Ïðûñóòíûì áûë³ ïðýçåíòàâàíûÿ âÿäîìûÿ ³ íåâÿäîìûÿ òâîðû ìåíñê³õ ãàñöåé.

Ýäóàðä Àêóë³í ïðà÷ûòà¢ íåêàëüê³ âåðøà¢ ³ íåïà¢òîðíà âûêàíà¢ ïåñí³, óòûì ë³êó "Êóïàëà ³äçå". Ïàä÷àñ ñóñòðý÷û ó ìíîã³õ ìàã³ë¸¢öà¢ ðàïòàì ïðà÷íóë³ñÿ âàêàëüíûÿ çäîëüíàñö³ ³ ÿíû çíóòóç³ÿçìàì ïàäïÿâàë³ ñïàäàðó Ýäóàðäó. Õàðûçìàòû÷íû Ëåàí³ä Äðàíüêî-Ìàéñþê òàêñàìà í³êîãà íå ïàê³íó¢ àáûÿêàâûì. Ïðû ïðýçåíòàöû³ ÷àñîï³ñà "Âåðàñåíü" áûë³ ¢çãàäàíûÿ ³ ìàã³ë¸¢öû, ÿê³ÿ äðóêóþööà ¢ ãýòûì âûäàíí³.

Âÿë³ê³ äçÿêóé çà äàïàìîãó ¢ àðãàí³çàöû³ ãàëî¢íàìó ¢ïðà¢ëåííþ ³äýàëàã³÷íàé ðàáîòû, êóëüòóðû ³ ïà ñïðàâàõ ìîëàäç³ Ìàã³ë¸¢ñêàãà àáëâûêàíêàìà ³ Ìàã³ë¸¢ñêàìó àáëàñíîìó ìàñòàöêàìó ìóçåþ. Àñàá³ñòàÿ ïàäçÿêà ñïàäàðûí³ Ñâÿòëàíå Ñòðîã³íàé çà ö³êàâóþ ýêñêóðñ³þ ³ âûäàòíû ïðû¸ì ãàñöåé.

Àëåã Äçüÿ÷êî¢.

Ô³ë³ÿë "ÌÎÑÒÀÀÒÐÀÄ ¹ 88" çàïðàøàå íà ïðàöó:
- áåòîíø÷ûêà¢,
- öåñëÿðî¢ (ïëîòí³êà¢),
- àðìàòóðø÷ûêà¢

ç äîñâåäàì ïðàöû íà áóäà¢í³÷ûõ ïëÿöî¢êàõ.

Çàðàáîòíàÿ ïëàòà àä 500 ðóá.

Òýëåôîí äëÿ äàâåäàê: 8(044)755-74-32, âÿëêàì; (017)345-86-72 (àääçåë êàäðà¢).

Àäðàñ ïðàäïðûåìñòâà: **ã. Ì³íñê, âóë. Ïðàìûñëîâàÿ, ä. 16**
(à¢ò. ¹ 66 àä ñòàíöû³ ìåòðî "Ìàã³ë¸¢ñêàÿ" äà êàí÷àòêîâàãà ïðûïûíêó "Ïðàìûñëîâàÿ").

Íàâ³íû Ãåðìàí³³

Ñåì³íàð ó Ãàðîäí³: "Çÿë¸íàÿ ýêàíîì³êà: ìàäýë³, ô³íàíñû, ïàñî¢âàííå"

Áåðë³íñêàÿ øêîëà "¡ñõîäíÿå ïàðòí¸ðñòâà" çàïðàøàå äçåéñíûõ à¢òàðà¢ ³ ïà÷àòêî¢öà¢ ñàöûÿëüíà çíà÷íûõ ïðàåêòà¢ ó ñôåðû ðýã³ÿíàëüíàãà ðàçâ³ööÿ ³ çÿë¸íàé ýêàíîì³ê³ íà ñåì³íàð ïà òýìå ðàçâ³ööÿ çÿë¸íàé ýêàíîì³ê³ ¢ Áåëàðóñ³ ³ ñâåöå. Ñåì³íàð ïðîéäçå 29-30 æí³¢íÿ 2017 ã. ó Ãàðàäçåíñê³ì ô³ë³ÿëå Ðýñïóáë³êàíñêàé íàâóêîâà-òýõí³÷íàé á³áë³ÿòýê³ ïà àäðàñå: ã. Ãàðîäíÿ âóë. Ãîðêàãà 72 à.

×àñàâûÿ ðàìê³ ñåì³íàðà:
29 æí³¢íÿ 2017 ã. 13:00 - 20:30
30 æí³¢íÿ 2017 ã. 09:00 - 14:00

Óäçåëüí³ê³ ³ ¢äçåëüí³öû çìîãóöü ïðààñòàâ³öü ³äý³ ðàçâ³ööÿ ñàöûÿëüíàãà á³çíýñó ¢ ñôåðû çÿë¸íàé ýêàíîì³ê³, ïàçíà¸ì³ööà ç àñíîâàì³ ñòâàðýííÿ ñàöûÿëüíàãà ñòàðòàïà ³ ¢ñòîéë³âûì³ á³çíýñ-ìàäýëÿì³ ñàöûÿëüíàãà ïðàäïðûìàëüí³öòâà, à òàêñàìà àáìÿðêîþöü ç ýêñïåðòàì³³ ïðààïðûìàëüí³êàì³ ñà ñôåðû çÿë¸íàé ýêàíîì³ê³ ìàã÷ûìàñö³ ñàöûÿëüíûõ ³íàâàöûé ó ãýòàé ñôåðû. Óâå÷àð 29 æí³¢íÿ ¢ ðàìêàõ ñåì³íàðà ïðîéäçå ïóáë³÷íàÿ äûñêóñ³ÿ ç ì³æíàðîäíûì³ ýêñïåðòàì³ ïà ïûòàííÿõ ðàçâ³ööÿ ñàöûÿëüíûõ ³íàâàöûé ó âîáëàñö³ çÿë¸íàé ýêàíîì³ê³ ¢ Ãåðìàí³³ ³ Áåëàðóñ³.

Ëåïøûÿ ïðàåêòû ¢äçåëüí³êà¢ çìîãóöü ïðûíÿöü óäçåë ó àêñåëåðàòàðûéíàé ïðàãðàìå “Soin” ³ àêòû¢íà ïðàïðàöàâàöü ñâîé ïðàåêò ó ðàìêàõ Âîñåíüñêàé øêîëû ¢ Áåðë³íå. Ïðàãðàìà ïðàâîäç³ööà ïà ³í³öûÿòûâå íÿìåöêàé íÿ¢ðàäàâàé àðãàí³çàöû³ "Ñíåæàíüöû" ¢ ñóïðàöî¢í³öòâå ç “×àñîï³ñàì” ³ “Impact Hub Odessa” ïðû ô³íàíñàâàé ïàäòðûìöû Ì³í³ñòýðñòâà çàìåæíûõ ñïðà¢ Ãåðìàí³³.

Êàá ñòàöü óäçåëüí³êàì íåàáõîäíà äà 24 æí³¢íÿ 2017 ã. àäêàçàöü íà ïûòàíí³ àíêåòû. Ñåì³íàð ïðàâîäç³ööà ïà ³í³öûÿòûâå Áåðë³íñêàé øêîëû ñàöûÿëüíûõ ³íàâàöûé "Óñõîäíÿå ïàðòí¸ðñòâà" ïðû ïàäòðûìöû Ì³í³ñòýðñòâà çàìåæíûõ ñïðà¢ Ãåðìàí³³ ¢ ñóïðàöî¢í³öòâå ç ÀÄÁ Áðóñåëü.

Íàøû ýêñïåðòû:

Êðûñö³ÿí Õåéìàí, ôåðìåð, ÷ëåí ñàâåòó SOLAWI (ñàë³äàðíàÿ ñåëüñêàÿ ãàñïàäàðêà) (Ãåðìàí³ÿ).

Â³êòàð Âåëÿñí³öê³, äûðýêòàð Öýíòðà ñåëüñêàãà ðàçâ³ööÿ ³ ïðàäïðûìàëüí³öòâà Ñòîë³íñêàãà ðà¸íà, çàñíàâàëüí³ê ïðàäïðûåìñòâà "Ñåëüñêàÿ Ñòîë³íø÷ûíà" (Áåëàðóñü).

Ñÿðãåé Òàðàñþê, äûðýêòàð ì³æíàðîäíàãà ôîíäó ðàçâ³ööÿ ñåëüñê³õ òýðûòîðûé (Áåëàðóñü).

Ôðàíö Ìàìóëü, êààðäûíàòàð Ïðàãðàìû ïàäòðûìê³ Áåëàðóñ³ Ôåäýðàëüíàãà ¢ðàäà Ãåðìàí³³ ïà Ãàðàäçåíñêàé âîáëàñö³ (Áåëàðóñü).

Ñÿðãåé Ìÿçâåäçå¢, ê³ðà¢í³ê Áåðë³íñêàé øêîëû ñàöûÿëüíûõ ³íàâàöûé (Ãåðìàí³ÿ).

²âàí Âÿçåí³í, êðýàòû¢íû äûðýêòàð êðà¢ä-ïëàòôîðìû “Òàëàêà” (Áåëàðóñü).

Ìàêñ³ì Ïàäáÿðîçê³í, êààðäûíàòàð ïðàãðàì ó Áåëàðóñ³, ÀÄÁ Áðóñåëü (Áåëüã³ÿ-Áåëàðóñü).

ÀÄÁ Áðóñåëü.

"Áåëàðóñê³ ãóðòîê" ó Ìàã³ë¸âå

10 æí³¢íÿ "Áåëàðóñê³ ãóðòîê" ìàã³ë¸¢ñêàé ñóïîëê³ ÒÁÌ áû¢ ïðûñâå÷àíû ¡ëàäç³ì³ðó Êàðàòêåâ³÷ó. Ñóñòðý÷à ïðàéøëà êàëÿ ôàíòàíà¢ íàñóïðàöü Ìàðû³íñêàé æàíî÷àé ã³ìíàç³³ (öÿïåð - ñÿðýäíÿÿ øêîëà ¹ 1), ÿêóþ êàë³ñüö³ ñêîí÷ûëà ìàö³ Êàðàòêåâ³÷à - Íàäçåÿ Âàñ³ëüå¢íà. Ñÿáðû Òàâàðûñòâà áåëàðóñêàé ìîâû ïàäçÿë³ë³ñÿ ñâà³ì³ äóìêàì³ ³ ¢ðàæàííÿì³ ïðà òâîð÷àñöü íàøàãà ê³ëàñ³êà, ¢çãàäàë³ ëþá³ìûÿ òâîðû âûá³òíàãà ï³ñüìåíí³êà, ïà÷ûòàë³ íåêàòîðûÿ ç ³õ.

Àëåñü Ñàááàëå¢ñê³.

Àëåã Òðóñà¢

Ã³ñòîðûÿ ñÿðýäíÿâå÷íàé Å¢ðîïû (V - XV ñòàãîääç³)

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Ç 1340 ïà 1410 ãã. êðûæàê³ çäçåéñí³ë³ 97 ïàõîäà¢ íà çåìë³ ÂÊË. Àñàáë³âà ïàòÿðïåë³ Æìóäçü, Ãàðîäíÿ, Â³ëüíÿ, Áåðàñöå, Íàâàãðàäàê, Òðîê³ ³ Ë³äà. Ó àäêàç âîéñê³ ÂÊË çðàá³ë³ êàëÿ 55 ïàõîäà¢ íà îðäýíñê³ÿ çåìë³. Ó 1360 ã. êðûæàê³ çàõàï³ë³ ¢ ïàëîí Êåéñòóòà, àëå òîé çäîëå¢ óöÿ÷û. Ó êàíöû 1379 ã. Êåéñòóò ³ ßãàéëà (ñûí ÿãî áðàòà Àëüãåðäà, ÿê³ ïàì¸ð ó 1377 ã.) ó Òðîêàõ ïàäï³ñàë³ ì³ð íà 10 ãàäî¢ ç êðûæàêàì³. Àäíàê ßãàéëà, ÿê³ âûðàøû¢ àäíààñîáíà ê³ðàâàöü ÂÊË, óñòóï³¢ ç êðûæàêàì³ ¢ òàåìíóþ çìîâó ñóïðàöü Êåéñòóòà. Ó 1381 ã., íå ÷àêàþ÷û âîéñêà¢ ßãàéëû, êðûæàê³ íàïàë³ íà Æìóäçü, ÿêàÿ íàëåæàëà Êåéñòóòó. Ó âûí³êó êàíôë³êòó ïàì³æ ßãàéëàì ³ Êåéñòóòàì, ßãàéëà ïàäìàííûì øëÿõàì ñõàï³¢ ó ïàëîí Êåéñòóòà ³ Â³òà¢òà. Êåéñòóòà àäâåçë³ ¢ Êðý¢ñê³ çàìàê, äçå ³ çàá³ë³. Ïîòûì òóäû ïðûâåçë³ ³ Â³òà¢òà, àëå òîé ç äàïàìîãàé ñâà¸é æîíê³ Ãàííû çäîëå¢ àäòóëü óöÿ÷û. Â³òà¢ò óñòóï³¢ ó õà¢ðóñ ç Îðäýíàì, à ßãàéëà ¢ 1385 ã. ñòà¢ ïîëüñê³ì êàðàë¸ì ³ ïðàöÿãâà¢ çìàãàííå ç Â³òà¢òàì çà ¢ëàäó ¢ ÂÊË. Ó 1392 ã. ¸í ïàäï³ñà¢ ïàãàäíåííå ç Â³òà¢òàì, øòî ïåðàäàâà ÿìó ÂÊË äà êàíöà ÿãî íàããà æûööÿ, à ñàì çàñòàâåööà òîëüê³ êàðàë¸ì Ïîëüø÷û.

Ïàñëÿ ãýòàãà Ïîëüø÷à ³ ÂÊË àá'ÿäíàë³ñÿ ¢ çìàãàíí³ ç êðûæàêàì³, ÿê³ÿ ëþáûì êîøòàì õàöåë³ çàõàï³öü Æìóäçü, êàá çëó÷ûöü ñâàå çåìë³ ç Ë³âîí³³é. Ó 1401 ã. Æìóäçü ïà¢ñòàëà ñóïðàöü Îðäýíà ³ ÂÊË ³õ ïàäòðûìàëà. Ó 1404 ã. Ïîëüø÷à äàìîâ³ëàñÿ àá òûì, øòî ÿíà âûêóï³öü ó êðûæàêî¢ Äîáæûíñêóþ çÿìëþ, à òûÿ ïàê³íóöü ñààá Æìóäçü. Ó 1398 ã. êðûæàê³ ç äàïàìîãàé ìàðñêîãà äýñàíòà çàõàï³ë³ âîñòðà¢ Ãîòëàíä ó Áàëòûéñê³ì ìîðû, à ¢ 1407 ã. âÿë³ê³ì ìàã³ñòðàì Îðäýíà áû¢ àáðàíû *Ульрых фон Юнгінген*, ÿê³ ïðàâîäç³¢ àêòû¢íóþ ïàë³òûêó ïà ïàøûðýíí³ ¢ïëûâó Îðäýíà íà ¢ñõîäçå. 31 òðà¢íÿ 1409 ã. Æìóäçü çíî¢ ïà¢ñòàëà, à ¢ æí³¢í³ 1409 ã. Îðäýí ï³ñüìîâà àá'ÿâ³¢ âàéíó Ïîëüø÷û ³ çàõàï³¢ íåêàòîðûÿ ïîëüñê³ÿ çåìë³ ³ ãàðàäû. Àëå Â³òà¢ò çëó÷û¢ ñâàå àòðàäû ç ïà¢ñòàíöàì³-æìóäç³íàì³: ÿíû íàâàò çàõàï³ë³ ãîðàä Ìåìåëü (Êëàéïåäó), àêðàìÿ çàìêà. Ó âåðàñí³ ïîëüñê³ÿ âîéñê³ âûãíàë³ êðûæàêî¢ ç Áûäãàø÷à, ³ ¢ êàñòðû÷í³êó ßãàéëà çàêëþ÷û¢ ïåðàì³ð'å ç Îðäýíàì äà ÷ýðâåíÿ 1410 ã. Ñêîí÷û¢ñÿ ïåðøû ýòàï *Вялікай вайны з Ордэнам* (1409-1411 ãã.).

Âàéíà êðûæàêî¢ ç Â³òà¢òàì ïðàöÿãâàëàñÿ. Òàê, 16 ñàêàâ³êà 1410 ã. ÿíû ðàïòî¢íà íàïàë³ íà Âà¢êàâûñê, ñïàë³ë³ ÿãî ³ çàá³ë³ øìàò ëþäçåé, ÿê³ÿ ñáåãë³ñÿ íà íàáàæýíñòâà. Àëå ¢ òðà¢í³ Îðäýí çàì³ðû¢ñÿ ³ ç Â³òà¢òàì (äà 24 ÷ýðâåíÿ), ÿê ³ ç ßãàéëàì. Êðûæàê³ âåëüì³ ñïàäçÿâàë³ñÿ íà ñâàéãî âàñàëà, Ë³âîíñê³ îðäýí, ÿê³ ìîã óäàðûöü ïà Â³òà¢öå àäíà÷àñîâà ç àñíî¢íûì³ ñ³ëàì³ êðûæàêî¢. Àäíàê ãýòàãà íå çäàðûëàñÿ, áî ¢ 1409 ã. Â³òà¢ò íàëàäç³¢ äîáðûÿ ñòàñóíê³ ç Ïñêîâàì ³ Íî¢ãàðàäàì, ³ ë³âîíöû ñïàëîõàë³ñÿ ãýòàãà ñÿáðî¢ñòâà.

Ïàñëÿ ìàá³ë³çàöû³ Îðäýí ïðûâ¸¢ íà Ãðóíâàëüäñêàå ïîëå êàëÿ 33 òûñÿ÷ ÷àëàâåê, ç ³õ 21 òûñÿ÷ó âåðøí³êà¢, 6 òûñÿ÷ ïÿõîòû ³ 5 òûñÿ÷ äàïàìîæíàãà âîéñêà. ×àñòêà êðûæàêî¢ çàñòàëàñÿ ¢ çàìêàõ; íà ëåâûì áåðàçå Â³ñëû áûë³ ðýçåðâû, à Ë³âîíñê³ îðäýí íàîãóë íà á³òâó íå ç'ÿâ³¢ñÿ. Â³òà¢ò ïðûâ¸¢ 10-11 òûñÿ÷ âåðøí³êà¢ ³ 500 ÷àëàâåê ïÿõîòû, à ßãàéëà - 18 òûñÿ÷ âåðøí³êà¢ ³ êàëÿ 2 òûñÿ÷ ïÿõîòû. Ðàçàì àá'ÿäíàíàå âîéñêà ìåëà 31500 âàÿðî¢, äà ÿê³õ òðýáà äàäàöü ïàðó òûñÿ÷ òàòàðà¢ íà ÷àëå ç õàíàì *Джэлал-ад-Дзінам*, ñàþçí³êàì Â³òà¢òà. Ïîëüñê³ ã³ñòîðûê ßí Äëóãàø, ÿê³ ïðàç 40 ç íå÷ûì ãàäî¢ ïåðøû àï³ñà¢ Ãðóíâàëüäñêóþ á³òâó ¢ ë³ïåí³ 1410 ã., çãàäâàå 48 õàðóãâà¢ ÂÊË ³ 50 õàðóãâà¢ Ïîëüø÷û. Òàìó íå âûïàäêîâà Ãðóíâàëüäñêóþ á³òâó íàçûâàþöü á³òâàé íàðîäà¢. Íà ¢çáðîåíí³ àáîäâóõ âîéñêà¢ áûë³ ãàðìàòû, ó àñíî¢íûì áàìáàðäû, øòî ñòðàëÿë³ êàìåííûì³ ÿäðàì³. Ïàêóëü äî¢æûëàñÿ ïåðàì³ð'å, Â³òà¢ò íå÷àêàíà äëÿ êðûæàêî¢ ïðûâ¸¢ ñâà¸ âîéñêà ¢ Ïîëüø÷ó. Àá'ÿäíàíàÿ àðì³ÿ ïåðàéøëà öåðàç Â³ñëó ³ ðóøûëà ¢ ïðóñê³ÿ çåìë³ íà Ìàëüáàðê. Ñàìà á³òâà íà Ãðóíâàëüäñê³ì ïîë³ äî¢æûëàñÿ àä 12 äà 19 ãàäç³í ³ ñêîí÷ûëàñÿ ïåðàä çàõàäàì ñîíöà ïî¢íàé ïàðàçàé êðûæàêî¢. Ðàçàì ç âÿë³ê³ì ìàã³ñòðàì çàã³íóë³ àìàëü óñå ñàíî¢í³ê³ Òý¢òîíñêàãà îðäýíà. Çàã³íóëà êàëÿ 18 òûñÿ÷ ÷àëàâåê, êàëÿ 14 òûñÿ÷ òðàï³ëà ¢ ïàëîí, êàëÿ 1,5 òûñÿ÷û ¢öÿêëî. Óæî 17 ë³ïåíÿ ïåðàìîæöû ðóøûë³ íà êðûæàöêóþ ñòàë³öó. Áîëüøàÿ ÷àñòêà ãàðàäî¢ ³ çàìêà¢ çäàâàëàñÿ áåç áîþ, íåêàòîðûÿ ãàðàäæàíå ³ øëÿõòà íàïàäàë³ íà îðäýíñê³ÿ çàìê³ ³ ïåðàäàâàë³ ³õ ñàþçí³êàì.

Ãðóíâàëüäñêàÿ á³òâà. Ôðàãìåíò êàðö³íû ßíà Ìàòýéê³ (1878 ã.).

25 ë³ïåíÿ âîéñê³ ßãàéëû ³ Â³òà¢òà ¢æî áûë³ ïàä ìóðàì³ Ìàëüáàðêà. Àäíàê êàìàíäç³ð êðûæàöêàãà ðýçåðâó *Генрых фон Плаўэн*, ÿê³ íå áðà¢ óäçåë ó á³òâå, çàï¸ëà¢ ïðûâåñö³ ñâîé àòðàä ó ãîðàä ðàíåé, 18 ë³ïåíÿ, ³ äîáðà ïàäðûõòàâà¢ ÿãî äà àáàðîíû. Çàëîãà çàìêà ñêëàäàëà 2,5 òûñÿ÷û ÷àëàâåê, ÿíà áûëà äîáðà ¢çáðîåíàÿ ³ ìåëà õàð÷àâàííå íà íåêàëüê³ òûäíÿ¢. Ìàëüáàðêñê³ çàìàê áû¢ àäíûì ç íàéëåïøûõ óìàöàâàííÿ¢ ó Å¢ðîïå, ³ ¢çÿöü ÿãî ñàþçí³ê³ íå çìàãë³. Ó ãýòû ÷àñ ó Ê¸í³ãñáåðã ïðûáûë³ âàéñêîâûÿ àäç³íê³ Ë³âîíñêàãà îðäýíà. Òàìó ¢ âåðàñí³ Â³òà¢ò ³ ßãàéëà çíÿë³ àáëîãó ³ ç âÿë³êàé çäàáû÷àé âÿðíóë³ñÿ äàäîìó. Ïàñëÿ ³õ àäûõîäó ïðóñê³ÿ ãàðàäû ³ çàìê³ çíî¢ ïåðàéøë³ ïàä óëàäó Îðäýíà, çí³ø÷ûë³ ö³ ¢çÿë³ ¢ ïàëîí ïîëüñê³ÿ ãàðí³çîíû.

Ó ïàëÿêà¢ çàñòàëîñÿ íåêàëüê³ çàìêà¢ ³ ãàðàäû Ñòàðû Òîðóíü ³ Äàíüñê. 9 ë³ñòàïàäà 1410 ã. Ãåíðûõà ôîí Ïëà¢ýíà àáðàë³ âÿë³ê³ì ìàã³ñòðàì (ãîõìàéñòàðàì), ³ òîé ïàñëÿ äî¢ã³õ ïåðàìîâà¢ ó ëþòûì 1411 ã. ïàäï³ñà¢ *Торуньскую мірную дамову*. Æìóäçü ïåðàäàâàëàñÿ Â³òà¢òó, à Äîáæûíñêàÿ çÿìëÿ - ßãàéëó. Àñòàòí³ÿ çåìë³ çàñòàë³ñÿ çà Îðäýíàì. Ïàñëÿ ãýòàé âàéíû Îðäýí ïàñòóïîâà ïðûéøî¢ äà çàíÿïàäó ³ çðàá³¢ñÿ âàñàëàì ïîëüñêàãà êàðàëÿ.

Ë³âîíñê³ îðäýí. Ó Õ²V-ÕV ñòñò. Ë³âîí³ÿ ñêëàäàëàñÿ ç ïÿö³ àìàëü íåçàëåæíûõ êðà³í, ÿê³ÿ ôàðìàëüíà ïðûçíàâàë³ ¢ëàäó ãåðìàíñêàãà ³ìïåðàòàðà. Áîëüøàÿ ÷àñòêà òýðûòîðû³ íàëåæàëà íåïàñðýäíà Ë³âîíñêàìó îðäýíó. Íà ïî¢íà÷û Ë³âîí³³ (öÿïåð ãýòà òýðûòîðûÿ Ýñòîí³³) çíàõîäç³ëàñÿ Äýðïöêàå ³ Ýçåëüñêàå á³ñêóïñòâû, íà çàõàäçå - Êóðëÿíäñêàå á³ñêóïñòâà, à ¢ öýíòðû - âîëüíû ãîðàä Ðûãà ³ Ðûæñêàå á³ñêóïñòâà.

Ñïà÷àòêó ãîðàä Ðûãà çàëåæà¢ àä óëàäû àðõ³á³ñêóïà, àëå Ë³âîíñê³ îðäýí õàöå¢ òàêñàìà òðûìàöü ãýòàå âÿë³êàå ìåñòà ïàä ñâà³ì êàíòðîëåì. Ðûæñê³ì êóïöàì ãóòà íå ïàäàáàëàñÿ, àñàáë³âà ïàñëÿ òàãî ÿê Îðäýí íàáû¢ êëÿøòàð êàëÿ ðûæñêàãà ïîðòó ³ ïà÷à¢ ñïàãíÿöü ç ³õ ìûòà. Ãàðàäæàíå ¢çíÿë³ ïà¢ñòàííå ³ çàõàï³ë³, à ïîòûì ðàçáóðûë³ Ðûæñê³ çàìàê - àïîðó Îðäýíà. Òàäû ðûöàðû àáêëàë³ ãîðàä ³ ¢ 1330 ã. ïðûìóñ³ë³ ÿãî ïðûçíàöü óëàäó Îðäýíà. Àëå ãýòà íå ñïàäàáàëàñÿ ðûæñêàìó á³ñêóïó; ïÿ¢íû ÷àñ Ðûãà ìóñ³ëà ïëàö³öü ïàäàòê³ àáîäâóì ñåíü¸ðàì ³ ïàñòóïîâà àòðûìàëà äà ³õ çíà÷íóþ íåçàëåæíàñöü. Ðîëÿ Ðûã³ ¢çðàñëà ïàñëÿ ¢ñòóïëåííÿ ãîðàäà ¢ Âÿë³êóþ Ãàíçó. Àêðàìÿ íåìöà¢, ó Ðûçå æûë³ ³ øìàò ìÿñöîâûõ æûõàðî¢: ë³âà¢, çåìãàëà¢, êóðøà¢ ³ ëàòãàëà¢. Ó êàíöû XIV ñò. íåìöû ïà÷àë³ àáìÿæî¢âàöü ³õ ïðàâû. ²ì çàáàðàí³ë³ êóïëÿöü äàìû, ãàíäëÿâàöü, óñòóïàöü ó öýõ³. ßíû çðàá³ë³ñÿ òðàíñïàðòíûì³ ðàáî÷ûì³, à òàêñàìà ñëóãàì³ ñâà³õ ãàñïàäàðî¢ (íàïðûêëàä, ðàçíîñ÷ûêà¢ ï³âà ö³ âûòàðîðöà¢ çàøï³ëåê). Ãàëî¢íûì³ ëþäçüì³ ¢ Ðûçå áûë³ êóïöû. ßíû áûë³ àá'ÿäíàíûÿ ¢ Âÿë³êóþ ã³ëüäç³þ. Áðàöòâû ðàìåñí³êà¢ ñòâàðûë³ Ìàëóþ ã³ëüäç³þ. Çàìåæíûÿ õàëàñòûÿ ãàíäëÿðû ¢âàõîäç³ë³ ¢ *брацтвы Чорнагаловых*. Ãîðàäàì ê³ðàâàëà *рада* (íÿì. "ðàò"). ßå ñêëàäàë³ *ратманы* - ñàìûÿ áàãàòûÿ ëþäç³, ÿê³ÿ ìåë³ äàìû ³ çåìë³ çà ìåæàì³ Ðûã³. Ãàëî¢íóþ ïàñàäó ¢ ðàäçå çàéìà¢ *бургамістр*. Àñòàòí³ÿ ãàðàäû Ë³âîí³³ ñòâàðàë³ñÿ êàëÿ îðäýíñê³õ ³ á³ñêóïñê³õ çàìêà¢ ³ öàëêàì çàëåæàë³ àä ñâà³õ ñåíü¸ðà¢. Ìÿñöîâûÿ ðàìåñí³ê³ àáñëóãî¢âàë³ ¢ àñíî¢íûì æûõàðî¢ çàìêà, àëå ãàíäëÿâàë³ ³ ç íàâàêîëüíûì³ ñÿëÿíàì³. Ôåàäàëû Ë³âîí³³ áûë³ íÿìåöêàãà ïàõîäæàííÿ ³ æûë³ ¢ çàìêàõ. ßíû çá³ðàë³ ïàäàòê³ ³ ñóäç³ë³ ìÿñöîâûõ ñÿëÿí, òóòýéøûõ æûõàðî¢. Ñÿëÿíå áûë³ ïàâ³ííû àïðàöî¢âàöü ³õ çåìë³ ïàä ïðûìóñàì ÿê ïàíø÷ûíó. Ìÿñöîâûÿ ïàíû æàäàë³ ¢äçåëüí³÷àöü ó ê³ðàâàíí³ êðà³íàì³, äçå ÿíû æûë³. Òàìó ïðû á³ñêóïàõ áûë³ ñòâîðàíû *зямельныя рады*, äçå ïðàäñòà¢í³ê³ ïàíî¢ ³ áàãàòûõ ãàðàäæàí ïðûìàë³ íàéáîëüø âàæíûÿ ðàøýíí³. Ç 1419 ã. ó Ë³âîí³³ áûëà ñòâîðàíà ðàäà ¢ñ³õ ôåàäàëà¢ êðà³íû - ëàíäòàã. ßãî ìàãë³ ñêë³êàöü ìàã³ñòð Îðäýíà ³ ðûæñê³ àðõ³á³ñêóï. Ó ïà÷àòêó XV ñò. ëàíäòàã ïðûíÿ¢ ðàøýííå, øòî ôåàäàëû ïàâ³ííû àáàðàíÿöü çáåãëûõ äà ³õ ñÿëÿí ³õ ïàíó, àáî âûïëàö³öü ÿìó ¢ñå ïàäàòê³ ãýòàãà ñåëÿí³íà. Òàê ó Ë³âîí³³ ç'ÿâ³ëàñÿ ïðûãîííàå ïðàâà. Àêðàìÿ ñÿëÿí, ÿê³ÿ ìåë³ ñâàå çÿìåëüíûÿ íàäçåëû, ³ñíàâàë³ áåççÿìåëüíûÿ áàòðàê³, ÿê³ÿ ìàãë³ ìÿíÿöü ìåñöà æûõàðñòâà ³ íàéìàööà íà ïðàöó äà òûõ ëþäçåé, øòî ìåë³ ñâîé äîì ³ çÿìëþ. Íåêàòîðûÿ ñÿëÿíå ïðàöàâàë³ ñëóãàì³ ¢ ôåàäàëà¢ ³ ìàãë³ çà ñëóæáó àòðûìàöü ó êàðûñòàííå äîì ³ çÿìëþ. Äðîáíàÿ íÿìåöêàÿ øëÿõòà ìàëà ïÿöü ö³ øýñöü ñÿëÿíñê³õ äâàðî¢, à âÿë³ê³ÿ ïàíû âàëîäàë³ ñîòíÿì³.

Íà ìÿæû ÕV-ÕV² ñòñò. ç ðîçíûõ áàëöê³õ ³ ë³¢ñê³õ ïëÿì¸íà¢ íà òýðûòîðû³ ïà¢äí¸âàé ³ öýíòðàëüíàé Ë³âîí³³ ñêëà¢ñÿ *латышскі народ*. Ïî¢íà÷ Ë³âîí³³ íàñÿëÿë³ ýñòû (÷óäçü) - ïðîäê³ ñ¸ííÿøí³õ ýñòîíöà¢. ²õ ñòàë³öà - ãîðàä Òàë³í - óçí³êëà íà ïà¢äí¸âûì áåðàçå Ô³íñêàãà çàë³âà. Óïåðøûíþ ãýòû ãîðàä çãàäâàþöü àðàáñê³ÿ ãåîãðàôû ïàä 1154 ã. Ñëàâÿíå íàçûâàë³ ÿãî *Калывань*. Ó 1219 ã. ãîðàä çàõàï³ë³ äàò÷àíå ³ íàçâàë³ ÿãî *Рэвель*, àëå ýñòîíöû çà¢ñ¸äû íàçûâàë³ ÿãî Òàë³í (äàöê³ ãîðàä). Ó 1285 ã. ãîðàä äàëó÷û¢ñÿ äà Ãàíçû ³ ñòà¢ âÿë³ê³ì ãàíäë¸âûì àñÿðîäêàì. Ó 1346 ã. Äàí³ÿ ïðàäàëà ãýòû ãîðàä ³ çåìë³ Ïà¢íî÷íàé Ýñòîí³³, ÿê³ÿ ¸é íàëåæàë³, Òý¢òîíñêàìó îðäýíó, à ïîòûì ÿíû ¢âàéøë³ ¢ ñêëàä Ë³âîíñêàãà îðäýíà.

5. ²²²âåéöàðûÿ

Çåìë³ áóäó÷àé êðà³íû êàíôåäýðàöû³ ¢âàõîäç³ë³ ¢ ýïîõó Ñÿðýäíÿâå÷÷à ¢ ñêëàä Ñâÿø÷ýííàé Ðûìñêàé ³ìïåðû³. Ãýòà áûë³ àñîáíûÿ âàëîäàíí³ ñâåöê³õ ³ äóõî¢íûõ ôåàäàëà¢ (*лены*), âÿñêîâûÿ ãðàìàäû (*лясныя кантоны*) ³ à¢òàíîìíûÿ ãàðàäû (*гарадскія кантоны*). Ñàìûì³ áóéíûì³ ôåàäàëàì³ òóò áûë³ ãðàôû *Савойскія, Кібургі* ³ *Габсбургі*.

Ó 1273 ã. Ãàáñáóðãàì ïà÷àë³ íàëåæàöü òðû ëÿñíûÿ êàíòîíû *Уры, Швіц* ³ *Унтэрвальдэн*. Æûõàðû ãýòûõ êàíòîíà¢ ó æí³¢í³ 1291 ã. ñòâàðûë³ *"Саюз трох"* ³ ïàäï³ñàë³ ïàãàäíåííå ïðà ¢çàåìíóþ ïàäòðûìêó. 16 êàñòðû÷í³êà äà ³õ äàëó÷û¢ñÿ ãîðàä Öþðûõ, ³ àá'ÿäíàííå ïà÷àëî íàçûâàööà *Ліга*. Ñóïðàöü ³õ âûñòóï³ëà àðì³ÿ à¢ñòðûéñêàãà ãåðöàãà *Леапольда I*. 15 ë³ñòàïàäà 1315 ã. àäáûëàñÿ á³òâà, ó ÿêîé ñÿëÿíå çíÿíàöêó íàïàë³ íà à¢ñòðûéöà¢ ³ çàá³ë³ êàëÿ 1500 ÷àëàâåê. Íàçâà êàíòîíà Øâ³öà, ÿê³ íàéáîëüø ïðàÿâ³¢ ñÿáå íà ïîë³ á³òâû, ë¸ãëà ¢ àñíîâó íàçâû íîâàé êðà³íû.

Ïàñëÿ á³òâû 9 ñíåæíÿ 1315 ã. ïåðàìîæöû ïàäï³ñàë³ íîâàå ïàãàäíåííå ¢ ãîðàäçå *Брунене*, äçå äàìîâ³ë³ñÿ ïðàâîäç³öü óçãîäíåíóþ çíåøíþþ ïàë³òûêó. 16 ñàêàâ³êà 1316 ã. óñÿ ìà¸ìàñöü Ãàáñáóðãà¢ ïåðàéøëà ôàðìàëüíà äà ³ìïåðàòàðà, à ôàêòû÷íà - äà àá'ÿäíàíûõ êàíòîíà¢. Òàê³ì ÷ûíàì, ó öýíòðû Å¢ðîïû ¢òâàðûëàñÿ íîâàÿ äçÿðæàâà - *Швейцарскі саюз*. Íà ïðàöÿãó XIV ñò. äà ÿãî äàëó÷ûëàñÿ ÿø÷ý ïÿöü êàíòîíà¢, ñÿðîä ÿê³õ áûë³ ãàðàäû Öþðûõ ³ Áåðí. Ó 1370 ã. áûëà ïðûíÿòàÿ *"Хартыя пра святароў"*, ó ÿêîé àòðûìàë³ çíà÷íûÿ ïðûâ³ëå³ ìÿñöîâûÿ ³ òðàíç³òíûÿ êóïöû, çàáàðàíÿëàñÿ äçåéíàñöü çàìåæíûõ ñâÿòàðî¢ ³ ¢ïåðøûíþ áû¢ âûêàðûñòàíû òýðì³í “êàíôåäýðàöûÿ”. Ó 1380 ã. àäáûëàñÿ íîâàÿ âàéíà ç Ãàáñáóðãàì³, ó ÿêîé çíî¢ ïåðàìàãë³ ¢ äçâþõ á³òâàõ øâåéöàðöû. Ãàáñáóðã³ ìóñ³ë³ þðûäû÷íà ïðûçíàöü ³ñíàâàííå Øâåéöàðû³. Ó XV ñò. Øâåéöàðûÿ ïàâÿë³÷ûëàñÿ çà êîøò çåìëÿ¢ Ãàáñáóðãà¢ ³ ì³ëàíñêàãà ãåðöàãà. Ó äðóãîé ïàëîâå XV ñò. Øâåéöàðûÿ ïà÷àëà âàéíó ç Áóðãóíäûÿé. Âàéíà ïà÷àëàñÿ ¢ 1474 ã. Ïàêóëü ãåðöàã Áóðãóíäñê³ Êàðë Ñìåëû âàÿâà¢ ó Ëàòàðûíã³³, øâåéöàðöû íàïàë³ íà Ñàâîþ ³ çàõàï³ë³ òàì 14 ãàðàäî¢ ³ 43 çàìê³. Ó 1476 ã. âîéñê³ Áóðãóíäû³ ¢âàðâàë³ñÿ ¢ Øâåéöàðûþ ³ çàõàï³ë³ ãîðàä *Грансон*, àäíàê 2 ñàêàâ³êà 1476 ã. øâåéöàðöû ðàçá³ë³ áóðãóíäöà¢ ³ çàõàï³ë³ ¢ñþ ³õ àðòûëåðûþ. 22 òðà¢íÿ ÿíû çíî¢ àòðûìàë³ ïåðàìîãó íàä Áóðãóíäûÿé ó *бітве пры Муртэне*, äçå ñòðàòû âîðàãà ñêëàë³ êàëÿ ñÿì³ òûñÿ÷ ÷àëàâåê. 5 ñòóäçåíÿ 1477 ã. áóðãóíäöû ïðû Íàíñ³ áûë³ êàí÷àòêîâà ðàçá³òûÿ, à ³õ ãåðöàã Êàðë Ñìåëû çàã³íó¢ ó áî³. Ïàñëÿ ãýòàé ïåðàìîã³ øâåéöàðñêàå âîéñêà ñòàëà àäíûì ç íàéëåïøûõ ó Çàõîäíÿé Å¢ðîïå. Ó 1499 ã. àäáûëàñÿ àïîøíÿÿ ³ çíî¢ ïåðàìîæíàÿ *Швабская вайна* Øâåéöàðû³ ç ãåðìàíñê³ì ³ìïåðàòàðàì *Максіміліянам I*. 22 âåðàñíÿ 1499 ã. áû¢ ïàäï³ñàíû Áàçåëüñê³ ì³ð, ïàâîäëå ÿêîãà Ñâÿø÷ýííàÿ Ðûìñêàÿ ³ìïåðûÿ êàí÷àòêîâà ïðûçíàëà íåçàëåæíàñöü Øâàáñêàé êàíôåäýðàöû³. Ó ñêëàä äçÿðæàâû ¢âàõîäç³ë³ 10 êàíòîíà¢: 5 ãàðàäñê³õ ³ 5 âÿñêîâûõ, à òàêñàìà *саюзныя землі і фогцтвы* - çåìë³, çàâÿçàíûÿ Øâåéöàðûÿé. Êîæíû êàíòîí ïðàâîäç³¢ ñàìàñòîéíóþ ¢íóòðàíóþ ïàë³òûêó, ãàëî¢íûÿ ïûòàíí³ âûðàøàë³ñÿ íà ñîéìàõ. Ëÿñíûÿ êàíòîíû íàñÿëÿë³ âîëüíûÿ ñÿëÿíå, ÿê³ÿ æûë³ ãðàìàäàì³. Ãàðàäû çàéìàë³ñÿ ãàíäëåì ³ ðàìÿñòâîì. Âûðàáëÿë³ íà ïðîäàæ òêàí³íû ³ ñêóðàíûÿ âûðàáû, à òàêñàìà øî¢ê ³ þâåë³ðíûÿ âûðàáû. Êðýäûòíàÿ ñïðàâà áûëà ¢ ðóêàõ ÿ¢ðýÿ¢. Ó âûí³êó ë³øêó ìóæ÷ûíñêàãà âÿñêîâàãà ³ ãàðàäñêîãà íàñåëüí³öòâà ç'ÿâ³ëàñÿ ÷ûñòà øâåéöàðñêàÿ ç'ÿâà - âÿë³êàÿ êîëüêàñöü øâåéöàðñê³õ íàéì³òà¢, ÿê³ÿ çà ãðîøû ñëóæûë³ ¢ âîéñêó ðîçíûõ å¢ðàïåéñê³õ êðà³í.

(Працяг у наст. нумары.)

Äà 100-ãîääçÿ àáâÿø÷ýííÿ Áåëàðóñêàé Íàðîäíàé Ðýñïóáë³ê³

Ãåíåðàë Ê.À. Êàíäðàòîâ³÷ ¢ 1916 - 1917 ãã.

Ê. Êàíäðàòîâ³÷ êàëÿ Áàðàíàâ³÷ íà êàìàíäíûì ïóíêöå äûâ³ç³³ ¢ ÷ýðâåí³ 1916 ã.

Äà íÿäà¢íÿãà ÷àñó äàêëàäíàé iíôàðìàöûi ïðà ñëóæáó ãåíåðàëà Ê.À. Êàíäðàòîâi÷à ¢ ðàñiéñêiì âîéñêó ¢ ïåðûÿä ç âåðàñíÿ 1914 äà 1917 ã. íå áûëî. Íàéâåðàãîäíåé, øòî äàñëåä÷ûê ãiñòîðûi ðàñ³éñêàãà âîéñêà À. À. Êÿðñíî¢ñêi ïàìûëêîâà ëi÷û¢, øòî ¢æî ¢âîñåíü Ê.À. Êàíäðàòîâi÷ áû¢ íà÷àëüíiêàì øòàáà 2-é àðìii.

Ïàñëÿ êàòàñòðîôû ðóñêàãà âîéñêà âà ¡ñõîäíÿé Ïðóñ³³ ¢ ë³êó ìíîã³õ ãåíåðàëà¢ ³ àô³öýðà¢ ãåíåðàë Ê.À. Êàíäðàòîâ³÷ 30 æíi¢íÿ 1914 ã. áû¢ çâîëüíåíû ¢ àäñòà¢êó. Âåðàãîäíà, øòî ïàñëÿ àäñòà¢êi ãåíåðàë íåéê³ ÷àñ ç ñÿì'¸é æû¢ âà ¢ëàñíûì ìà¸íòêó, ó Ãàðîäíå, àáî ïàâîäëå iíôàðìàöûi ¢íóêà ãåíåðàëà, ñÿì'i ïðûéøëîñÿ ïàêiíóöü ñâîé äîì ó 1915 ã. ïðû íàáëiæýííi íÿìåöêàãà âîéñêà (äðóãi i àïîøíi ðàç óäàâà ãåíåðàëà Àäà Êàíäðàòîâi÷ ñïåøíà ïàêiíóëà Ãàðîäíþ ¢ âåðàñíi 1939 ã.). Àëå ¢æî ç 25 ë³ñòàïàäà 1915 ã. ãåíåðàë Êàíäðàòîâ³÷ çíàõîäç³¢ñÿ ¢ ðýçåðâå ÷ûíî¢ ïðû øòàáå Ì³íñêàé âàåííàé àêðóã³. Ó ñï³ñå ãåíåðàëà¢ Ãåíåðàëüíàãà øòàáà çà 1916 ã. çíà÷ûööà ñÿðîä ïðûçíà÷àíûõ íà ñëóæáó ç çàïàñó ³ àäñòà¢ê³.

Ç êàíöà 1915 ã., ïàñëÿ öÿæêàé ïàðàçû ³ àäñòóïëåííÿ ðóñê³õ âîéñêà¢ ó 1915 ã., ïà äàðó÷ýíí³ êàìàíäóþ÷àãà ôðîíòàì, ¸í ïà÷à¢ ³íñïåêòàâàöü âîéñê³. Ïåðøûì âÿäîìûì ðàïàðò íà ³ìÿ êàìàíäóþ÷àãà ôðîíòàì ãåíåðàëà Ýâåðòà ïðà ñòàí 2-é àðì³³: *"Умацаванні баявых пазіцый у раёне размяшчэння войскаў 2-й арміі яшчэ ў вельмі дрэнным стане. ... У многіх месцах ўмацаванні ўяўляюць сабой адну лінію акопаў ... У дні агляду акопы былі настолькі засыпаны снегам, што стральба як праз байніцы, так і па-над брустверам, пакрытым тоўстым пластом снегу, стала немагчымай. ... Акопы прыкрытыя лёгкімі шырокімі брылямі, якія закрываюць зверху амаль увесь акоп. У некаторых месцах акопы абваліліся і часткова разбураны; у некаторых акопах і сховішчах стаіць зверху змёрзлая вада. Зямлянкі не асвятляюцца. Штучныя перашкоды месцамі развіты вельмі слаба (2-3 рады калоў); на некаторых участках замест загарод на калах пастаўлены рагаткі, змацаваныя паміж сабой. Сховішчаў ад цяжкіх снарадаў мала.*

... Асноўным буйным недахопам ўмацаванняў 2-й арміі з'яўляецца няправільны выбар месца для умацаванай пазіцыі. У гэтых адносінах асабліва нездавальняюча размяшчэнне 20-га корпуса ў балоце, дзе няма магчымасці ні трывала ўмацавацца, ні жыць і дзе тыл пазіцый назіраецца з боку праціўніка ва ўсіх кірунках ... Войскі адчуваюць настойлівую патрэбу ў цяжкіх шанцавых прыладах, .. у кірка-матыках і, асабліва, ламах ..." .

Ðýçàëþöûÿ Ýâåðòà íà ãýòû ìåñöû äàêëàäà Êàíäðàòîâ³÷à: *"Шанцавага інструменту на складах дастаткова".* Àëå ÷àìó ãýòû øàíöàâûÿ ïðûëàäû íå çàâåçåíû ¢ ÷àñòê³ 2-é àðì³³, çàñòàëîñÿ íåâÿäîìûì.

Ïðàâåðêà ãåíåðàëà Êàíäðàòîâ³÷à âûÿâ³ëà âÿë³ê³ÿ íåäàõîïû ¢ çàáåñïÿ÷ýíí³ àðì³³: *"Цёплым адзеннем войскі, наогул, забяспечаны,* - äàêëàäâà¢ Êàíäðàòîâ³÷, - *але ў частках 36-га корпуса целагрэйкі яшчэ не атрымалі, што недапушчальна; боты паўсюль дрэнныя і шмат маламерных. Бялізнай людзі забяспечаныя слаба".*

Çíî¢ ðýçàëþöûÿ Ýâåðòà: *"Бялізны на складах маецца дастаткова".* ²çíî¢ íåâÿäîìà, ÷àìó ÿíà íå çàâîç³ööà ¢ ÷àñòê³.

Äàëåé äàêëàä Êàíäðàòîâ³÷à ìàëþå íåïðûâàáíóþ êàðö³íó çõàð÷àâàííÿ ÷àñòàê. Ç äíÿ ¢ äçåíü, ïà ÿãî ñëîâàõ, ÷àñòê³ ñ³ëêóþööà àäíûì ñóïàì; êàøà íå âàðûööà, áî íÿìà àëåþ ³ ñàëà. Êðóïû ÿê³ÿ àòðûìë³âàþöü âîéñê³, çàêë³äâàþööà ¢ ñóï. Ðýçàëþöûÿ Ýâåðòà: *"Кашу варыць, спажываючы посны алей".*

Íà ¢ñ³ì äàêëàäçå Êàíäðàòîâ³÷à Ýâåðò íàêëà¢ òàêóþ çàêëþ÷íóþ ðýçàëþöûþ: *"Вельмі сумнае і індыферэнтнае стаўленне ўсіх кіраўнічых асобаў".*

Êàìàíäóþ÷àìó ôðîíòàì ñòàëà âÿäîìà, øòî í³õòî ç ãåíåðàëà¢ íàîãóë íå ë³÷û¢ ïàòðýáíûì íàâåäâàöü àêîïû ³ ãëÿäçåöü, ÿê ÿíû àáñòàëÿâàíû ³ ÿê ó ³õ æûâóöü ëþäç³. Ó àðì³³, êàë³ ¢ àäç³í ç àêîïà¢ ïðûáû¢ ãåíåðàë (âåðàãîäíà, Ê. À. Êàíäðàòîâ³÷), ¸í çâÿðíó¢ óâàãó íà òîå, øòî ñàëäàòû íå ¢ìåþöü íàâàò àäêàçâàöü ãåíåðàëó íà ïðûâ³òàííå.

Ö³êàâûì³ äëÿ íàñ ç'ÿ¢ëÿþööà ¢ñïàì³íû ãåíåðàëà Â.Ô. Äæóíêî¢ñêàãà (1865-1938), ÿê³ ¢ 1908-1913 ãã. çàéìà¢ ïàñàäó ìàñêî¢ñêàãà ãóáåðíàòàðà, à ¢ 1913-1915 ãã. êàìàíäàâà¢ Àñîáíûì êîðïóñàì æàíäàðà¢. Àäíàê ïàñëÿ òàãî ÿê 19 æí³¢íÿ 1915 ã. Äæóíêî¢ñê³ ïàñïðàáàâà¢ âûêðûöü ³ìïåðàòàðó Ì³êàëàþ II çãóáíû ¢ïëû¢ Ðûãîðà Ðàñïóö³íà, ¸í áû¢ çâîëüíåíû ç ïàñàäû ãàëî¢íàãà æàíäàðà ³ àäïðà¢ëåíû íà ôðîíò. Ç 26 ñíåæíÿ 1916 ã. Äæóíêî¢ñê³ êàìàíäàâà¢ áðûãàäàé ó 8-é Ñ³á³ðñêàé ñòðàëêîâàé äûâ³ç³³ íà Çàõîäí³ì ôðîíöå, à ïîòûì ³ ñàìîé 8-é Ñ³á³ðñêàé ñòðàëêîâàé äûâ³ç³ÿé.

Íà ïà÷àòêó ç³ìû 1916 ã. ðóñêàÿ àðì³ÿ ¢ ïà¢íî÷íà-çàõîäíÿé ÷àñòöû Áåëàðóñ³ ðûõòàâàëàñÿ äà ïðàâÿäçåííÿ íàñòóïàëüíàé àïåðàöû³, ÿêàÿ àòðûìàëà íàçâó Íàðà÷àíñêàÿ àïåðàöûÿ. Ó ñòóäçåí³ 1916 ã. äà Äæóíêî¢ñêàãà *"павінен быў прыехаць з штаба фронту генерал Кандратовіч для агляду пазіцыі з баявога пункту гледжання і ў сэнсе яе падрыхтаванасці ... што тычыцца падрыхтаванасці пазіцыі з баявога пункту гледжання, дык тут можна было знайсці шмат дэфектаў, але ... віной гэтаму былі стыхійныя бедствы* (öÿæêàÿ, ìàðîçíàÿ ç³ìà - *Л.Л.*)" .

Êàìàíäç³ðàâàíû ãàëî¢íàêàìàíäóþ÷ûì ôðîíòàì Ýâåðòàì ãåíåðàë àä ³íôàòýðû³ Êàíäðàòîâ³÷ ïðûåõà¢ ó äûâ³ç³þ Äæóíêî¢ñêàãà 13 ñòóäçåíÿ 1916 ã.: *"Я не бачыўся з ім гадоў з 15, мы сустрэліся як старыя знаёмыя. Ён служыў у якасці афіцэра Генеральнага штаба для даручэнняў пры нябожчыку вялікім князі Сяргеі Аляксандравічы .... Потым ён камандаваў дывізіяй падчас Японскай вайны, ... а потым корпусам, але няўдала, зняты з пасады.*

Прыезд Кандратовіча, якога мы ў гэты дзень не чакалі, ледзь не парушыў прызначанай у нас у штабе развітальнай вячэры, якую мы задумалі для нашых двух атрадаў Чырвонага Крыжа, з якімі расставаліся з-за адходу нашай дывізіі на адпачынак у армейскі рэзерв.

Неўзабаве пасля прыезду да мяне Кандратовіча, прыехаў камандуючы корпусам і мы зладзілі нараду, даўшы Кандратовічу падрабязныя звесткі пра стан нашай пазіцыі. Пасля гэтай нарады я папярэдзіў Кандратовіча аб маючай адбыцца ў нас вячэры і запрасіў яго прыняць у ёй удзел. Ён ласкава прыняў запрашэнне і сказаў мне толькі, што хацеў бы пад раніцу абыйсці акопы, каб азнаёміцца з баявой службай у іх.

Вячэра прайшла вельмі ажыўлена, потым танцавалі, музіцыравалі, адна сястра, якая валодала вельмі добрым голасам, праспявала некалькі рамансаў, раз'ехаліся каля гадзіны ночы" .

Ó 4 ãàäç³íû ðàí³öû ãåíåðàëû ³ àô³öýðû íà à¢òàìàá³ë³, ðàçàì ç "íà÷àëüí³êàì ³íæûíåðà¢" 10-é àðì³³ ³ ÿø÷ý äâóìà àô³öýðàì³ ïàåõàë³ ¢ øòàá 31-ãà ïàëêà, à ¢æî àäòóëü - ïåøøó ¢ àêîïû: *"Кандратовіч быў вельмі здзіўлены, што я не ўзяў з сабой ні ардынарца, ні казака, і сам увесь час паказваў шафёру дарогу, а калі мы ўвайшлі ў акопы, дык на ўсе яго пытанні я адказваў сам, не звяртаючыся ні да камандзіра палка, ні да начальніка штаба. У акопах з-за моцнай адлігі было шмат вады, месцамі яна даходзіла да каленяў. Мы вымазаліся страшна, але Кандратовіч застаўся ўсім вельмі задаволены, а галоўнае - цудоўным выглядам стралкоў і іх бадзёрымі вясёлымі тварамі. Ён заходзіў у бліндажы і зямлянкі, гутарыў з імі і быў вельмі задаволены, а мне ён увесь час паўтараў, што бачыць першага начальніка дывізіі, які ў акопах пачуваецца, як у сябе дома.*

На зваротным шляху я прапанаваў яму заехаць на назіральны пункт, які быў зладжаны на вышцы і меў вялікі кругагляд. Падняўшыся на вышку і азнаёміўшы Кандратовіча з пазіцыяй немцаў, я спытаў у яго, ці не хоча ён праверыць стральбу. Ён пагадзіўся, я загадаў адкрыць агонь звязамі шрапнеллю, якія адна за другой сталі прыгожа разрывацца над акопамі. Затым я загадаў перайсці на гранаты, і мы ясна бачылі, як яны сталі падаць у акопы, ўздымаючы цэлыя слупы снегу і пяску. Выпусцілі два дзесяткі снарадаў і пайшлі піць гарбату да камандзіра батарэі. Немцы адразу сталі адказваць і пачалі моцную кананаду, якая доўжылася больш за гадзіну, яны абстрэльвалі нашы акопы і ўпадабаны імі штаб 31-га палка.

Я не мог зразумець, чаму немцы на мае 20 стрэлаў адказвалі сотнямі. Аказалася, што сёння быў дзень нараджэння Вільгельма, і таму яны стралялі па ўсім нашым фронце. .... Усе суседнія карпусы ўстрывожыліся, і адусюль мяне запыталі па тэлефоне, што гэта за стральба. Я адказваў, што гэта падарунак Вільгельму да дня яго нараджэння. Тады мае суседзі па маім прыкладзе таксама пачалі абстрэл. ...

Вечарам быў на вячэры ў Гарадзенскім атрадзе Чырвонага Крыжа, а 15-га ўвесь дзень займаўся з генералам Кандратовіч і з ім жа абедаў у 65 й дывізіі ..." .

Ãåíåðàë Êàíäðàòîâ³÷ íå ïàìûë³¢ñÿ ¢ Äæóíêî¢ñê³ì - ïàä÷àñ ïðàâÿäçåííÿ ¢ ñàêàâ³êó 1916 ã. Íàðà÷àíñêàé àïåðàöû³ Äæóíêî¢ñê³ ïðàÿâ³¢ ñÿáå àäâàæíûì âîåíà÷àëüí³êàì ³ 15 âåðàñíÿ 1916 ã. àòðûìà¢ ì÷û äà îðäýíà Ñâ. Óëàäç³ì³ðà 2 ñò. 29 ë³ñòàïàäà 1916 ã. ¸í áû¢ ïðûçíà÷àíû êàìàíäóþ÷ûì 131-é ïÿõîòíàé äûâ³ç³³, 10 ñòóäçåíÿ 1917 ã. - êàìàíäóþ÷ûì 15-é Ñ³á³ðñêàé ñòðàëêîâàé äûâ³ç³³. 2 êðàñàâ³êà 1917 ã. àòðûìà¢ ÷ûí ãåíåðàë-ëåéòýíàíòà.

Çóñ³ì ïà-³íøàìó àï³ñà¢ ïðàâåðêó ñâà¸é äûâ³ç³³ Êàíäðàòîâ³÷àì êàìàíäç³ð 70-é äûâ³ç³³ ãåíåðàë À. Ï. Áóäáåðã. Ó ñâà³õ ìåìóàðàõ, ¸í ïàâåäàìëÿå ïðà ñêëàäàíàñö³, ÿê³ÿ ìåëà ÿãî äûâ³ç³ÿ ç³ìîé 1915-16 ãã. ïàä ÷àñ âÿäçåííÿ àáàðîíû ¢ íàøûì Íàðà÷àíñê³ì êðà³ ïàäðûõòî¢öû äà ïðàâÿäçåííÿ íàñòóïàëüíàé àïåðàöû³. Äà öÿæêàñöÿ¢ âûê³êàíûõ ðàçìÿø÷ýííåì ó áàëîö³ñòàé ìÿñöîâàñö³, ÿê çà¢æäû, äàäàâàë³ñÿ öÿæêàñö³ âûê³êàíûÿ íåäàçóìíûì³ çàãàäàì³ çâûøýéøûõ øòàáî¢. Ïàñëÿ àäíàãî ç òàê³õ çàãàäà¢ Áóäáåðã ïàòðàáàâà¢ àä âûøýéøàãà øòàáà ïåðàãëåäçåöü ñâàå ðàøýííå ³ ïàñòàíîâû. Ç ïðàâåðêàé äà ³ìÿ êàìàíäóþ÷àãà ôðîíòà ¢ äûâ³ç³þ ïðûåõà¢ ãåíåðàë Ê. À. Êàíäðàòîâ³÷, ç ÿê³ì Áóäáåðã áû¢ çíà¸ìû ïà àãóëüíàé ñëóæáå íà Äàë¸ê³ì Óñõîäçå ³ íà Êà¢êàçå: *"... Кандратовіч наведаў ... акопы аднаго батальёна, прычым я адмыслова правёў яго па самых кепскіх месцах, каб паказаць самыя абуральныя недахопы нашага размяшчэння ... і даць падставу ... каб адвесці ўсю дывізію на ўсходнія ўзвышшы азёрнай даліны* (âîçåðà Íàð÷ - *Л.Л.*)" . Âûí³êàì ðýâ³ç³³ Êàíäðàòîâ³÷à áû¢ *"страшэнны разнос, зроблены ўсёй 1-й арміі* (÷àñòêàé ÿêîé áûëà 70-ÿ äûâ³ç³ÿ - *Л.Л.*) *загадам галоўнакамандуючага Паўночна-Заходняга фронту генералам Эвертам і асабліва з'едлівыя для нас заўвагі, што за той жа час немцы здолелі і паспелі пабудаваць у сябе выдатныя ўмацаваныя пазіцыі, а нашы войскі ў гэтым сэнсе нічога не зрабілі"* .

Íåìàã÷ûìà àäíàçíà÷íà âûÿâ³öü, õòî ìå¢ ðàöûþ ¢ ãýòàé ñïðàâå, àäíàê âÿäîìà, øòî ¢ äðóãîé ïàëîâå 1916 ã. íåìöû íà àñîáíûõ ó÷àñòêàõ Ïà¢íî÷íà-Çàõîäíÿãà ôðîíòà äàçâàëÿë³ ñàáå ïàê³äàöü ñóïðàöü ðóñêàé ïà¢íàêðî¢íàé äûâ³ç³³ ïîëê íåïà¢íàâàðòàñíàãà ëàíäâåðà ³ í³÷ûì ïðû ãýòûì íå ðûçûêàâàë³.

Íà ïðàöÿãó íåêàëüê³õ ñòàðîíàê ñâà³õ ìåìóàðà¢ ãåíåðàë Áóäáåðã àï³ñâàå öÿæêàñö³ àáàðîíû ¢ áåëàðóñêàé áàëîö³ñòàé ìÿñöîâàñö³, à ïîñïåõ íåìöà¢ ó ñïðàâå ïàáóäîâû óìàöàâàííÿ¢ òëóìà÷ûöü âûäàòíàé àðãàí³çàöûÿé òûëó: *"Мы ўсё цягалі на людзях, а ў немцаў вузкакалейкі падыходзілі амаль што да акопаў першай лініі ... на баку непрыяцеля ўсё насельніцтва працавала па вайсковых нарадах і перавозках, а мы вымотваліся на папраўцы дарог прычым мясцовыя жыхары* (ìàþööà íà ¢âàçå áåëàðóñû - *Л.Л.*) *знарок псавалі бліжэйшыя да вёсак дарогі ...".*

Áóäáåðã ï³øà, øòî òàê³ì ÷ûíàì ìÿñöîâûÿ ëþäç³ ñïàäçÿâàë³ñÿ ïàçáàâ³ööà àä *"наших абозаў з іх рухам праз вёскі і мястэчкі; дзеля гэтага яны адмыслова ламалі пабудаваныя намі масткі, засыпалі выкапаныя канавы, раскідвалі накатнікі* (ìàþööà íà ¢âàçå äàðîã³ ç áÿðâåííÿ - *Л.Л.*) *і г.д.".*

Äóìàþ, øòî íàñåëüí³öòâà àõâîòíà äàïàìàãàëà íåìöàì ³ áàéêàòàâàëà ïàòðýáû, ÿê áûöàì, ñâàéãî âîéñêà, òàìó øòî íåìöû íÿäðýííà ïëàö³ë³ çà ïðàöó. Íÿìåöê³ÿ æ âóçêàêàëåéê³ òàãî ÷àñó øìàò äçå ïðàöàâàë³ äà 1960-õ ãã.

Ó òðà¢í³ 1917 ã. ó Ìåíñêó áûëî ñòâîðàíà àðãàí³çàöûéíàå áþðî Áåëàðóñêàé íàðîäíàé ïàðòû³ ñàöûÿë³ñòà¢, óçíà÷àë³¢ ïàðòûþ Ðàìàí Ñê³ðìóíò. Ñÿðîä ÿå ñÿáðî¢ áûë³ Ïàâåë Àëÿêñþê, Àëÿêñàíäð Óëàñà¢, ï³ñüìåíí³ê ßäâ³ã³í Ø. (Ëÿâ³öê³), êñ. Ãàäëå¢ñê³, ãåíåðàë Êàíäðàòîâ³÷, Ïà¢ë³íà Ìÿäç¸ëêà, à. Êóëü÷ûöê³, êñ. Ö³êîòà. Áþðî ìåñö³ëàñÿ ó àäíûì äîìå ç Áåëàðóñêàé êí³ãàðíÿé (Çàõàð'å¢ñêàÿ, 24) .

Óæî 8 òðà¢íÿ 1917 ã. Êàíäðàòîâi÷ ïðûíÿ¢ íà ñÿáå êàìàíäàâàííå 75-é ïÿõîòíàé äûâiçiÿé. Ìîæíà âûêàçàöü çäàãàäêó, øòî âÿðòàííå Êàíäðàòîâi÷à ¢ âîéñêà áûëî âûêëiêàíà ïåðñïåêòûâàé áåëàðóñiçàöûi âîéñêài ¢äçåëàì ó ãýòûì ãåíåðàëà. Òûì áîëüø, øòî 15 òðà¢íÿ 1917 ã. ó Ìåíñêó ¢çíiêëà Áåëàðóñêàÿ âàéñêîâàÿ àðãàíiçàöûÿ, ÿêàÿ çãóðòàâàëà âàéñêî¢öà¢, øòî çíàõîäçiëiñÿ ¢ Ìåíñêó.

(Заканчэнне на стар. 8.)

¹ 34 (1341) 23 ÆÍ²¡Íß 2017 ã.

Наша Слова

Ãåíåðàë Ê.À. Êàíäðàòîâ³÷ ¢ 1916 - 1917 ãã.

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Äàðý÷û, ó êàíöû âåðàñíÿ 1917 ã. ×àñîâû ¢ðàä ÷àìóñüöi çàïëàíàâà¢ 75-þ äûâiçiþ, ÿêàÿ äûñëàêàâàëàñÿ ¢ Áåëàðóñi ïàäâåðãíóöü "ìóñóëüìàíiçàöûi". Ïàâîäëå ïëàíà¢ 75-ÿ ïÿõîòíàÿ äûâiçiÿ ïàâiííà áûëà êàìïëåêòàâàööà òàòàðàìi ç Êàçàíi.

ßê áà÷íà ç óñïàì³íà¢ âûøýéçãàäàíàãà ãåíåðàëà Äæóíêî¢ñêàãà, ç ÷ýðâåíÿ 1917 ã. ãåíåðàë àä ³íôàòýðû³ Ê.À. Êàíäðàòîâ³÷ êàìàíäàâà¢ 3-ì Ñ³á³ðñê³ì êîðïóñàì, àëå íå÷ûì íå äàãàäç³¢ íà÷àëüñòâó (âÿäîìà, øòî àïîøí³ äà Êàíäðàòîâ³÷à êàìàíäç³ð êîðïóñà ãåíåðàëëåéòýíàíò Â.À. Òðàô³ìà¢ ïàéøî¢ ó àäñòà¢êó ç ïàñàäû 6 êðàñàâ³êà 1917 ã.).

Ó âåðàñí³ 1917 ã. ñàëäàöê³ êàì³òýò íà ïàñàäó êàìàíäç³ðà 3-ãà Ñ³á³ðñêàãà àðìåéñêàãà êîðïóñà àáðà¢ Äæóíêî¢ñêàãà: *"3-ці Сібірскі корпус быў мне родным, я пачаў у ім баявую службу, але ў той час гэты быў страшна распушчаны корпус, апошнім часам у ім корпусныя камандзіры змяняліся адзін за адным і, калі мне прапаноўвалі гэтае прызначэнне, то на чале корпуса стаяў генерал ад інфантэрыі Кандратовіч, якому на працягу трох месяцаў не давалі зацвярджэння на пасадзе, ён быў увесь час часовым камандуючым. Чаму яго хацелі зусім прыбраць, я не ведаў"* .

Øòàá 3-ãà Ñ³á³ðñêàãà êîðïóñà ìåñö³¢ñÿ ¢ ìÿñòý÷êó Ì³ð, à ãýòà çíà÷ûöü, áë³çêà àä Ìåíñêà, ãîðàäà, ó ÿê³ì ðàçãîðòâàë³ñÿ ãàëî¢íûÿ ïàäçå³, âûçíà÷û¢øûÿ äàëåéøóþ ã³ñòîðûþ Áåëàðóñ³.

2 êàñòðû÷í³êà 1916 ã. Êåðàíñê³ çàöâåðäç³¢ ãåíàðàëà Äæóíêî¢ñêàãà íà ïàñàäçå. Ó ãýòû ÷àñ ñòàðàÿ öàðñêàÿ àðì³ÿ àìàëü øòî öàëêàì ïåðàñòàëà ³ñíàâàöü, óñå àõâîòíûÿ äà¢íî äýçåðòûðàâàë³ ç ôðîíòó, âàéñêîâûì³ ÷àñòêàì³ ê³ðàâàë³ ñàëäàöê³ÿ êàì³òýòû, çàá³âàë³ àô³öýðà¢, óçìàöíÿëàñÿ ðàçâàëüíàÿ áàëüøàâ³öêàÿ ïðàïàãàíäà.

Äæóíêî¢ñê³ òàê àï³ñâàå ñâà¸ çàñòóïëåííå íà ïàñàäó: *"Устаў я 6-га дня* (êàñòðû÷í³êà *- Л.Л.*) *у 9 гадзін раніцы, напіўся кавы і адправіўся да камандзіра корпуса Кандратовіча, застаў яго ў вельмі мінорны духу, адхіленне яго ад камандавання корпусам падзейнічала на яго гнятліва - цяжка было на яго глядзець. Пагаварылі з ім ад душы, вырашылі, што я ў гэты дзень буду знаёміцца з справамі і начальнікамі асобных частак корпуса, на другі дзень заступлю ўжо на пасаду ... Цяжка было на душы - корпус знаходзіўся на краі поўнага развалу.... Начальнікі дывізій не атрымлівалі ніякіх дырэктыў, ніякай падтрымкі ад бліжэйшага начальства, і самі не праяўлялі ініцыятывы. Кандратовіч, адчуваў сябе часовым камандзірам, дазваляў усяму плыць па цячэнні і толькі падпісваў бягучыя паперы ...".*

Òàäû æ àäáûëàñÿ ðàçâ³òàëüíàÿ âÿ÷ýðà: *"У гэты дзень у сталовай штаба адбылася вячэра ў гонар Кандратовіча і мяне, былі начальнікі частак корпуса, прадстаўнікі карпуснога камітэта. Вячэра прайшла ажыўлена, проста і сімпатычна. Вельмі сардэчна праводзілі Кандратовіча і вельмі сардэчна віталі мяне. Было шмат тостаў, прыйшлося шмат гаварыць, разышліся ў 12 гадзін.*

8-га я выехаў з Кандратовічам на аўтамабілі ў вёску Юравічы на свята 31-га палка. Тое, што я там убачыў, перасягнула ўсе мае чаканні - дэмакратызацыя гэтага палка была поўная, для мяне гэта ўсё было дзіка. Па-першае, мяне не пачакалі і пачалі малебень без мяне. Пасля набажэнства адбыўся парад, праходжанне было агіднае, ішлі не салдаты, а нейкі зброд. Потым быў абед - салдаты і афіцэры сядзелі за адным сталом, абедалі разам з катла, а начальства і штабныя ў шатры. Падавалі нам тое ж, што было і ў салдатаў, і для поўнай дэмакратызацыі пасадзілі за наш стол маіх і начальніка дывізіі шафёраў.

3 31-га палка я накіраваўся на аўтамабілі разам з Кандратовічам да камандуючага арміяй у г. Слуцк ..." .

Íà ç'åçäçå âîåííà¢-áåëàðóñà¢ Çàõîäíÿãà ôðîíòó ãåíåðàë Êàíäðàòîâ³÷ áû¢ àáðàíû ¢ Öýíòðàëüíóþ áåëàðóñêóþ âàéñêîâóþ ðàäó (ÖÁÂÐ). 15-24 êàñòðû÷í³êà 1917 ã. ó Ìåíñêó àäáûëàñÿ äðóãàÿ ñåñ³ÿ Öýíòðàëüíàé ðàäû áåëàðóñê³õ àðãàí³çàöûÿ¢ ³ ïàðòûé (ÖÐÁÀiÏ), ïàä÷àñ ÿêîé ãýòû îðãàí áû¢ ïåðàòâîðàíû ¢ Âÿë³êóþ áåëàðóñêóþ ðàäó (ÂÁÐ), ÿêàÿ ïàâ³ííà áûëà ñòàöü çàðîäêàì áóäó÷àãà îðãàíà äçÿðæà¢íàé óëàäû. ßê ñâåä÷ûöü ôîòàçäûìàê ãýòàãà ìåðàïðûåìñòâà, ãåíåðàë óçÿ¢ ó ãýòûì óäçåë .

Ëåàí³ä Ëà¢ðýø.

ß¢ãåí Ãó÷îê

Êí³ãà ³ äëÿ Ãåíøòàáà

Ïðûåìíà ³ ðàäàñíà ìíå áûëî àòðûìàöü ÷àðãîâóþ êí³ãó "Àä áåðàãî¢ Ñâ³ñëà÷û äà Êóçí³öû" íÿñòîìíàãà ïðàöà¢í³êà íà í³âå áåëàðóøû÷íû, ãàðà÷àãà (àëå íå ðàñêðó÷àíàãà, ÿê ³íøûÿ) ïàòðû¸òà Áåëàðóñ³ ãàðàäçåíöà ²âàíà Ô¸äàðàâ³÷à Áóäí³êà. Íå òîëüê³ íà Ãàðàäçåíø÷ûíå, à ³ ¢ êóëüòóðíûõ êîëàõ Áåëàðóñ³ ². Áóäí³ê âÿäîìû ÿê âûäàòíû ïåäàãîã, óäóìë³âû êðàÿçíà¢öà, äîáðû ïàýò ³ íå êðûêë³âû ñòîéê³ ãðàìàäçÿí³í. Ãýòûÿ ÿêàñö³ ¸í ïðàí¸ñ ïðàç ãàäû, ïðàöóþ÷û ¢ øêîëàõ ³ àääçåëå àäóêàöû³ Ãðîäçåíñêàãà ðà¸íà. ². Áóäí³ê âûâó÷àå ³ ïðàïàãàíäóå ã³ñòîðûþ ïàë³òû÷íàãà, ñàöûÿëüíàãà ³ êóëüòóðíàãà ðàçâ³ööÿ Ãàðàäçåíø÷ûíû ¢ Õ²Õ-ÕÕ ñòñò. ÿê ñêëàäîâàé ÷àñòê³ íàøàé Áàöüêà¢ø÷ûíû. ²ì âûäàäçåíû êí³ã³: "Äà ïàäçåÿ¢ 1863-1864 ãàäî¢ íà Ãàðàäçåíø÷ûíå", çáîðí³ê âåðøà¢ "Çíîéäçåíàå ¢ äàðîçå" ³ ³íø. ßãî ïóáë³öûñòû÷íûÿ ³ ïàýòû÷íûÿ òýêñòû äðóêàâàë³ñÿ ¢ çáîðí³êàõ "Ô³ëàëàã³÷íàå êðàÿçíà¢ñòâà Ãðîäçåíø÷ûíû", "Íàäç¸ííûÿ ïûòàíí³ ë³íãâ³ñòûê³", "Ãàëàñû", ÷àñîï³ñå "Magazin polski", ø ìàòë³ê³õ ãàçåòàõ. ¨í ñàáðà¢, óêëà¢ ³ àäðýäàãàâà¢ êí³ã³ çíàêàâàãà áåëàðóñà Àïàíàñà Öûõóíà "Óëþá¸íû ÿ ¢ ñâàþ çÿìëþ" ³ "Ñêàðáû íàðîäíàé ìîâû" (ñëî¢í³ê). ². Áóäí³ê àêòû¢íà çàéìàåööà ãðàìàäñêàé ñïðàâàé - ïðàöàâà¢ ó Òàâàðûñòâå áåëàðóñêàé ìîâû ³ìÿ Ôðàíö³øêà Ñêàðûíû. Çóñ³ì íÿäà¢íà ÷ûòà÷û "Íàøàãà ñëîâà" ìåë³ ìàã÷ûìàñöü ó íåêàëüê³õ íóìàðàõ (ç ïðàöÿãàì) ïðà÷ûòàöü àá ÿãî äçåéíàñö³ ¢ ïðàñòîðû ÒÁÌ. ²ÿø÷ý. ×àëàâåê ¸í - çìÿñòî¢íû, öýëàñíû, ìýòàíàê³ðàâàíû, ïðàöàëþá³âû ³, ìîæà, çàíàäòà ñö³ïëû. Áåçóìî¢íà, óñ¸ ãýòà óïðûãîæâàå ÿãî ÿê àñîáó.

À öÿïåð ïðà "Àä áåðàãî¢ Ñâ³ñëà÷û...". Çà¢âàæûì àäðàçó, êí³ãà ãýòà àìàëü äàêóìåíò, ³ øòî ðàêà ç íàçâàé Ñâ³ñëà÷ íà Ãàðàäçåíø÷ûíå. Ó ñâà¸é êí³çå íà àñíîâå äàêóìåíòà¢ Öýíòðàëüíàãà àðõ³âà Ì³íàáàðîíû Ðàñ³éñêàé Ôåäýðàöû³, ïóáë³êàöûé-óñïàì³íà¢ óäçåëüí³êà¢ áàÿâûõ äçåÿííÿ¢ çàâÿðøàëüíàãà ýòàïà àïåðàöû³ "Áàãðàö³¸í" íà òýðûòîðû³ Ãàðàäçåíñêàãà ðà¸íà, ðîçíûõ ë³òàðàòóðíà-äàñëåä÷ûõ êðûí³ö, áàãàòà äàäçåíûõ "Â³ê³ïåäû³" ³ ³íø. à¢òàð ïàêàçâàå âåëüì³ öÿæê³, çàíàäòà ñêëàäàíû, à òàì ó çàòÿæíû õàðàêòàð âûçâàëåííÿ ÿãî ðîäíûõ ìÿñö³í. Òóò æà ðàñêðûâàþööà ³ ïðû÷ûíû ãýòàãà, ðàñêàçâàåööà àá ñòîéêàñö³, âûíàõîäë³âàñö³ ³ ìóæíàñö³ ñàâåöê³õ âî³íà¢. ßìó, à¢òàðó, çíà¸ìàìó ç äçÿö³íñòâà ç ãýòûì³ ìÿñö³íàì³, áûëà ìàæë³âàñöü íàç³ðàöü òûÿ ïàäçå³ íà ïðàöÿãó òûäíÿ, ³ ÿíû çàñòàë³ñÿ ¢ ÿãî ïàìÿö³ íà¢ñ¸ æûööÿ.

Âÿäîìà, Ãàðàäçåíñê³ ðà¸í - ãýòà íå Ñòàë³íãðàä ³ íå Êóðñêàÿ äóãà, àëå òóò òàêñàìà àäáûâàë³ñÿ çí³ø÷àëüíûÿ âàåííûÿ äçåÿíí³ ïàì³æ âîéñêàì³ Ñàâåöêàãà Ñàþçà ³ Òðýöÿãà ðýéõà. ² ãýòà äàêóìåíòàëüíà ïàêàçàíà íà ãåðî³÷íûõ ³ òðàã³÷íûõ ë¸ñàõ ñàâåöê³õ ñàëäàò, àô³öýðà¢ ³ ãåíåðàëà¢. Íà ãàðàäçåíñê³ì âàåííûì ïîë³ çàäà÷à ðàçãðîìó ã³òëåðà¢öà¢ âûðàøàëàñÿ ïåðàâàæíà ñ³ëàé äóõó ³ ñàìàõâÿðíàñöþ ñàâåöê³õ âî³íà¢. Àá öÿæê³õ óìîâàõ íàøûõ áàéöî¢ ñâåä÷ûöü õàöÿ á âîñü ãýòàÿ ñöÿíà: *"Выкліканы ў штаб фронту для атрымання баявой задачы рухацца пад Гродна для наступлення на Кузніцу, гв. палк. В. Котаў заявіў аб неабходным папаўненні. "Мое сообщение, очевидно, очень не понравилось командующему (ген. Захарову). Он начал нервничать, повысил голос и говорит мне:*

- Видите, стоит генерал, - и указал на Широколобова. - Так вот он вам всё и обеспечит...

Позднее у меня состоялся разговор с Широколобовым. Я ему говорю:

- Вы слышали, что сказал командующий?

Он мне ответил, что слышал.

- Так давайте всё необходимое, чтобы выполнить задачу.

А он мне отвечает:

- А где я тебе возьму".

(Стар. 55-56).

Ñòðàøýííà ïàöÿðïåëà ³ íàñåëüí³öòâà ðà¸íà.

Àá ðàçáóðýíí³ â¸ñê³ Êâàñî¢ê³-Ïàãàðàí óñïàì³íà¢ ÿå æûõàð Áûê Ñòàí³ñëà¢ Ïÿòðîâ³÷: *"Яшчэ пры немцах згарэла млячарня, падпаленая партызанамі. А ў час баёў пры адступленні немцаў ад вёскі засталося суцэльнае папялішча. Вёска пераходзіла з рук у рукі некалькі разоў. То савецкія абстрэльваюць з гармат, наступаюць і праганяюць немцаў, то немцы бамбяць, абстрэльваюць і наступаюць. Пацярпелі касцёл, званіца каля яго і школа, але ўстаялі, а хаты амаль усе пагарэлі, толькі ўнізе ў Пагаранах, захавалася 3-4 хаткі без вокан: адна ў пачатку вёскі, цагляная - у сярэдзіне і адна ў канцы вёскі".*

(Стар. 63).

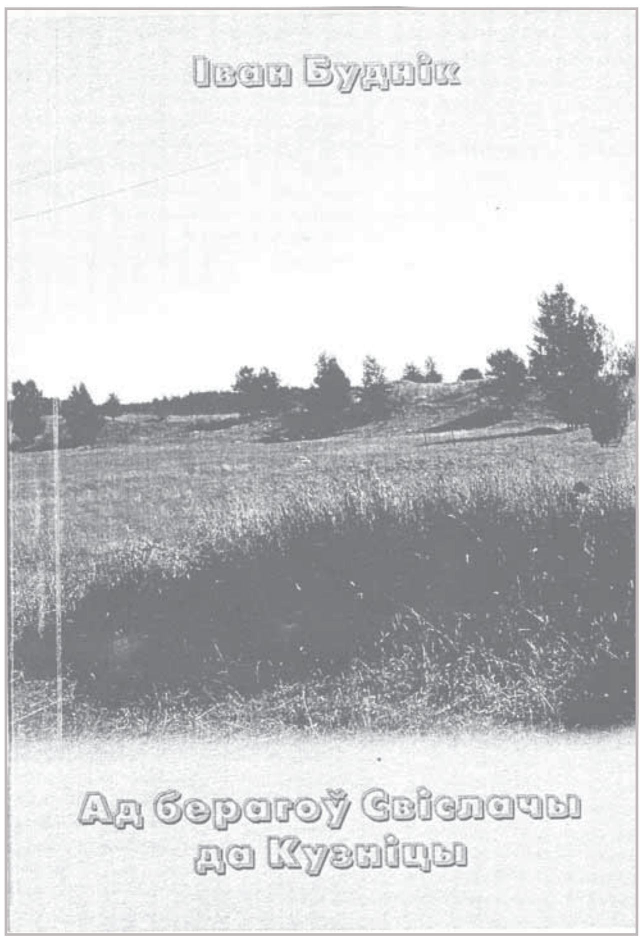

Òàê³ æ ë¸ñ íàïàòêà¢ ³ â¸ñêó Àãàðîäí³ê³. Óñå ³íøûÿ â¸ñê³ òàêñàìà ïàöÿðïåë³, õàöÿ êðûõó ìåíø.

Ó ðàçäçåëàõ êí³ã³ "Íåêàòîðûÿ âûâàäû ³ ðîçäóì", "Ïàìÿöü íå ãàñíå" ³ "Äàäàòê³" äàþööà ïàäðàáÿçíûÿ çâåñòê³ ïðà ìíîã³õ óäçåëüí³êà¢ òûõ ñòðàøíûõ âàåííûõ äç¸í, ïðà ¢âåêàâå÷àííå ³õ ïàìÿö³. Àñàá³ñòà âÿë³ê³ æàëü âûêë³êàå [illegible] öû³". Íà ïåðøàé ñòàðîíöû âîêëàäê³ çìåø÷àíà ôîòà ìåñöà áîþ áàòàðý³ ². Ñ. Ôóðàíêà, êàëÿ â. Ïàäë³ïê³.

Ïàäàãóëüíÿþ÷û ñêàçàíàå âûøýé, íåìàã÷ûìà íå íàçâàöü "Àä áåðàãî¢ Ñâ³ñëà÷û..." íàäçâû÷àé ö³êàâàé, ñóìëåííàé, êàðûñíàé ³ íåàáõîäíàé êí³ãàé. ßíà ðàçë³÷àíà íå òîëüê³ íà íîâûÿ ïàêàëåíí³ øàðàãîâûõ ÷ûòà÷î¢, àëå ³ íà ê³ðà¢í³êî¢ óñ³õ óçðî¢íÿ¢ Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü. Ãýòàÿ êí³ãà âàðòàÿ òàãî, êàá çàíÿöü ãîäíàå ìåñöà íà ñòàëàõ êàìàíäç³ðà¢ ³ íà÷àëüí³êà¢ øòàáî¢ âàéñêîâûõ óòâàðýííÿ¢ Óçáðîåíûõ ñ³ë Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü, êàá ïàçáåãíóöü ðîçíûõ íåêàìïåòýíòíàñöåé, íåàäýêâàòíàñöåé, íåðàçóìíàñöåé, íåñïàäçÿâàíàñöåé ³ ã. ä. (àá ÷ûì ïåðàêàíà¢÷à òóò ðàñïàâÿäàåööà), êàë³, íå äàé Áîã, ðàïòàì ïðûéäçåööà... Òàìó, ÿø÷ý äóìàåööà, íå ïàøêîäç³ëà á òûÿ áûëûÿ ïðî³ãðûøíûÿ ñ³òóàöû³ ïðàãëÿäçåöü ñ¸ííÿ íà ìàí³òîðàõ. Àñàáë³âà ¢ Ãåíåðàëüíûì øòàáå ¡çáðîåíûõ ñ³ë Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü.

À âûéøëà êí³ãà "Àä áåðàãî¢ Ñâ³ñëà÷û äà Êóçí³öû" ó Ãàðîäí³ ¢ ÒÀÀ "ÞðÑà-Ïðûíò" çóñ³ì íÿäà¢íà - ó ãýòûì ãîäçå.

Ñïðàâàçäà÷íà-âûáàð÷ûÿ êàíôåðýíöû³ Ë³äñêàé ³ Ë³äñêàé ãàðàäñêîé àðãàí³çàöûé Ãðàìàäñêàãà àá’ÿäíàííÿ ÒÁÌ ³ìÿ Ô. Ñêàðûíû ïðîéäóöü 2 âåðàñíÿ 2017 ã. ¢ 11.00 íà 3-ì á³áë³ÿòý÷íûì ô³ë³ÿëå¢ ì³êðàðà¸íå Ìàëàäç¸æíû ã. Ë³äû.

Ñï³ñ äýëåãàòà¢ âûçíà÷àþöü ðàäû àðãàí³çàöûé, à òàêñàìà ê³ðà¢í³ê³ ñóïîëàê ÒÁÌ.

Ðýäàêòàð Ñòàí³ñëà¢ Âàöëàâàâ³÷ Ñóäí³ê

Çàñíàâàëüí³ê:
ÒÁÌ ³ìÿ Ôðàíö³øêà Ñêàðûíû.
Ïàñâåä÷àííå àá ðýã³ñòðàöû³ ¹ 908 àä 18 ñíåæíÿ 2009 ã. âûäàäçåíà Ì³í³ñòýðñòâàì ³íôàðìàöû³ Ðýñïóáë³ê³ Áåëàðóñü.

Àäðàñ ðýäàêöû³:
231293, Ë³äñê³ ð-í, â. Äàë³íà.
Àäðàñ äëÿ ïàøòîâûõ àäïðà¢ëåííÿ¢:
231282, ã. Ë³äà-2, ï/ñ 7.
Å-mail: naszaslowa@tut.by

Ðýäàêöûéíàÿ êàëåã³ÿ:
Àëåíà Àí³ñ³ì, Þðàñü Áàá³÷, Þëÿ Áàæîê, Ìàðûÿ Áàðàâ³ê, Àëÿêñåé Êàðïåíêà, Ýëÿ Îë³íà, ²ãàð Ïðàêàïîâ³÷, Àëÿêñåé Ïÿöêåâ³÷, Ñòàí³ñëà¢ Ñóäí³ê, Ïàâåë Ñöÿöêî, Àëåã Òðóñà¢, Äçÿí³ñ Òóøûíñê³, Àëÿêñåé Øàëàõî¢ñê³.

http://naszaslowa.by/ http://pawet.net/
http://kamunikat.org/ http://tbm-mova.by/
http://nashaslova.mns.by/

À¢òàðû öàëêàì àäêàçíûÿ çà ïàäáîð ³ äàêëàäíàñöü ïðûâåäçåíàé ³íôàðìàöû³. Ðýäàêöûÿ ðóêàï³ñû íå âÿðòàå.

Ãàçåòà íàäðóêàâàíà ¢ Ë³äñêàé äðóêàðí³.
231300, ã. Ë³äà, âóë. Ëåí³íñêàÿ, 23.
Âûäàâåö: Óñòàíîâà ³íôàðìàöû³ “Âûäàâåöê³ äîì ÒÁÌ”.
Ãàçåòà ïàäï³ñàíà äà äðóêó 21.08.2017 ã. ó 17.00. Çàìîâà ¹ 1660.
Àá’¸ì 2 äðóêàâàíûÿ àðêóøû. Íàêëàä 1500 àñîáí³êà¢.
Ïàäï³ñíû ³íäýêñ: 63865.
Êîøò ïàäï³ñê³: 1 ìåñ.- 1,43 ðóá., 3 ìåñ.- 4,29 ðóá.
Êîøò ó ðîçí³öó: ïà äàìî¢ëåíàñö³.